

ÚJ KELET

..... Izraeli magyar nyelvű független havilap

SOKFÉLESÉGBŐL SZÜLETIK AZ EGYSÉG

Szefárd és askenázi zsidók, arabok és drúzok, itt rekedt egykori turisták és új bevándorlók, ez a lapszám mindannyiunké!

Oszd meg és gyarapodj!

MERT IZRAEL MINDENKÉ

Azt mondják, a sokszínűség gyönyörködtet – ugyanakkor épp az emberek sokféleségéből fakadóan van annyi konfliktus az országunkban. A máságot – legyen szó vallásról, származásról, szexuális beállítottságról, vagy egyszerűen csak a nagy átlagtól eltérő gondolkodásmódról – mindig nehezen emészti a társadalom, ám ha az előítélet félelemmel is párosul, abból gyakran agresszió születik. Az Új Kelet szerzői ebben a hónapban személyes

történeteket osztanak meg azzal kapcsolatban, hogyan is lehetne másként bánni a mássággal. Első körben talán az volna a legfontosabb, hogy ne forduljunk el egymástól, hanem lássuk meg a másikat: írásaink július–augusztusi összevont lapszámunkban az ezerszínű társadalom rétegeit igyekeznek felfedezni. Adjunk esélyt egymásnak – és önmagunknak – arra, hogy megértsük, megszeressük és értékeljük azt, amit (még) nem ismerünk.

Nagybeteg kisgyerekek

SZÍVMŰTÉTEK SZÁRMAZÁSRA VALÓ TEKINTET NÉLKÜL

Johan magas, szőke, mókás holland fiú, mélyre dőő szarkazmussal és igaz keresztény hittel megáldva. Imádják a gyerekek. Ez jó a munkájában. Izraeli kórházakba fuvaroz muszlim gyereket nyitott szívűtetre. A *Sevet Achim* nevű civil szervezetnél önkénteskedik Jeruzsálemben, innen utazik rendszeresen a gázai vagy a jordán határhoz, vagy más palesztin területek közelébe, ahol felveszi a gyerekeket meg az anyákat, és elszállítja őket a vizsgálatra a Tel-Aviv melletti Holonba. Ezen az úton kíséjük el.

Vadász Éva írása a 14. oldalon

Arcképcsarnok

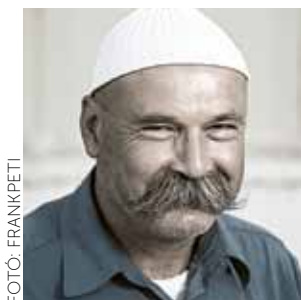
ŐK KÉSZÍTIK A BÉKESALÁTÁT

Nem csak Jeruzsálem óvárosában bandukolva, de Galilea kellős közepén, egy egyszerű salátagyárban is fellelhető a sokféleség – ahogy ezt néhány munkás retusálatlan portréja reprezentálja, akik jól kifejezik a környék lakosságának demográfiai, vallási sokszínűségét. Drúzok, keresztények, muszlimok és zsidók jól

megférnek itt egymás mellett. E tarka társaság családdá kovácsolódott össze, és a legfeszültebb időszakokban is teljes békében és harmóniában végzi a munkáját – erről pedig fotóesszé is készült.

Egy szokatlan „tablófotózás” története az Új Keletben.

Frankpeti írása a 6. oldalon

FOTÓ: FRANKPETI

A TARTALOMBÓL:

Egy új világ hajnala

Avi Ben Giora temeti a demokráciát (8. o.)

Színház az egész ország

Borgula András sokszínű pódiuma (9. o.)

A régi sebektől új erő fakad

Schnapp Lea „felhangolója” (10. o.)

Egy bárban az „ellenséggel”

Meleg palesztinok Tel-Avivban (11. o.)

Ezerízű Izrael

A drúzoktól a beduinokig sétálunk Grünhut Évával (12. o.)

Egy asszony illata

A „parfümkirálynőre” emlékezünk (18. o.)

Salátabár Balázs Ibivel

(Nem csak) zöldségeket beszél (22. o.)

Török puccs-kísérlet

NETANJAHU: FOLYTA-TÓDIK A MEGBÉKÉLÉS TÖRÖKORSZÁGGAL

Izrael arra számít, hogy nem okoz zavart a törökországi államcsinnykísérlet, folytatódik a megbékélés Törökországgal, zavartalanul végrehajtják a megállapodásokat.

„Izrael és Törökország a közelmúltban állapodott meg a megbékélés folyamatáról. Úgy gondoljuk, hogy tovább folytatódik a megbékélés Törökországgal, függetlenül a nemrég történt drámai eseményektől” – jelentette ki Benjamin Netanjahu miniszterelnök a kormány ülésén a közszolgálati rádió értesülése szerint.

A török puccskísérlet a sábat bejövetele után robbant ki, amikor az izraeli politikusok csak rendkívül fontos ügyekre szoktak megszólalni, mert ezzel megszegik a munkavégzés tilalmát.

Jeruzsálem ezzel magyarázhatja késlekedve érkezett válaszáat az eseményekre. Szombaton csak Emmanuel Nahson izraeli külügyi szóvivő reagált a Recep Tayyip Erdogan török államfő uralmának megdöntését célzó államcsinnykísérletre. A szombati közlemény szerint „Izrael tiszteletben tartja a törökországi demokratikus folyamatot, és arra számít, hogy folytatódik a Törökország és Izrael közötti megbékélési folyamat”. Izrael és Törökország június végén írta alá a diplomáciai kapcsolataik teljes körű megújításáról és kapcsolataik rendezéséről született egyezményt.

A két ország viszonya 2010-ben romlott meg, miután az izraeli haditengerészet megölt több, a Mavi Marmara nevű hajón tartózkodó török aktivistát, akik a blokád alá vont Gázai övezetbe akartak bejutni.

Shiri Zsuzsa, MTI

Gyűjtő vásárol
.....
régi IWC Schaffhausen, Patek Philippe karórákat

+972 (54) 584 2310

PIN-kód helyett ujjlenyomat

AMERIKÁBAN IDÉN VÁLTANAK A BANKAUTOMATÁK

Jelentős technikai változások várhatóak a bankautomaták világában, mégpedig az ATM technológia forradalmi változásával, amely az iPhone ujjlenyomat-olvasó technológiájára épül.

A pénzt felvenni szándékozóknak az ATM terminálhoz csak hozzá kell érintenie az Apple ujjlenyomattal aktiválható (Touch ID) telefonját, majd minden további PIN-kód megadása nélkül, a telefon nyomógombjának megérintésével megtörténik az illető azonosítása, és a pénzfelvételi szándék aktiválása.

Az Egyesült Államokban már ezen a nyáron megkezdik az ilyen, új generációs bankautomaták telepítését, még ebben az évben 70 ezer bankautomatából lehet majd így felvenni pénzt.

Az Apple Pay alkalmazás önmagában nem újdonság, egyre több helyen használják az üzletekben lévő POS termináloknál is fizetésre, de ez-

zel a technológiai továbbfejlesztéssel kártyás vásárlás és készpénzfelvétel esetén is feleslegessé válik magának a bankkártyának a használata: elég lesz, ha kéznél van egy újgenerációs okostelefon. A PIN-kódok ellopására szakosodott elektronikai iparág becsukhatja a kapuit.

Az Apple Pay, valamint a Google hasonló megoldásai az Appstore és a Google Play áruházakból tölthetőek le a telefonra, és máris a lehető leg-egyszerűbben lehet költeni a pénzt.

Izraelinfo

6000 éves gabonamagvak

IZRAEL MEZŐGAZDASÁGI TÖRTÉNELME

A Júdeai-sivatagban talált hatezer éves magvak genetikai vizsgálata alapján a mai Izrael területére teszi az árpa több mint tízezer évvel ezelőtti háziiasítását egy izraeli és német tudóscsoport. Az ősi gabonaszemek génállományát több száz ismert fajjal összevetve arra a következtetésre jutottak, hogy a vadárpa domesztikálása a Jordán folyó völgyében és a Galileai-hegységben kezdődött, majd később erről a vidékről terjedt el a világban.

Ez arra utal, hogy őseink már akkor igen nagy mértékben előrehaladtak az árpa nemesítésében, aminek háziiasítása központi szerepet játszott az „agrárforradalomban”. Az úgynevezett termékeny félholdon, a közel-keleti térségben zajlott több mint tízezer évvel ezelőtt az állatok háziiasítása és az élelemtermelésre való áttérés, a „neolitikus forradalom”, amely korszakalkotó esemény volt az emberi kultúra fejlődésében.

Shiri Zsuzsa, MTI

LMBTQ Pride Jeruzsálemben

REKORDSZÁMÚ RÉSZTVEVŐ

Minden korábbinál többen, mintegy 25 ezren vettek részt Jeruzsálemben az ideai meleg büszkeség menetén, amely egy tavalyi halálós kimenetelű támadás után megerősített biztonsági intézkedések mellett zajlott.

A tavalyi incidens nyomán idén rengetegen csatlakoztak olyanok is a homoszexuálisok hátrányos megkülönböztetése elleni felvonuláshoz, akik egyébként nem vettek volna részt egy ilyen eseményen.

Együtt menetelt a melegekkel Gilad Erdán belbiztonsági miniszter és az izraeli parlament (kneszet) szá-

mos képviselője különböző jobboldali, centrista és baloldali pártokból. Benjamin Netanjahu miniszterelnök is bejelentette, hogy támogatja a felvonulást, s az interneten közzétett videóüzenetében hangsúlyozta, hogy a jeruzsálemi esemény nem csak a melegeké és transzszexuálisoké. „A melegek közösségéhez tartozó testvéreink elválaszthatatlanul hozzánk tartoznak. Mindannyiunk joga és kötelessége elfogadni egymást nemre, fajra és nemi irányultságra való tekintet nélkül. Mindannyian egyenlőek és egységesek vagyunk” – jelentette ki a kormányfő.

Jeruzsálem lakosságának többségét konzervatív vallási közösségek teszik ki, amelyek tagjainak nagy része elitéli a homoszexualitást. Erőszakos cselekményeket mindazonáltal ritkán követnek el a városban melegek ellen.

Shiri Zsuzsa, MTI

Terjed az „izraeli Uber”

TAXIFORRADALOM

Az internetes alapú, közösségi autómegosztás forradalma Magyarországon elbukott, Izraelben a helyzet nem reménytelen.

Izraelben is kemény szabályok vonatkoznak a személyszállításra, ezért még nem tömeges a hagyományos taxiktól eltérő módszer használata. A változás azonban már elindult, derül ki a *jpost.com* írásából. Az izraeli vasúti és taxi-applikációt fejlesztő start-up cég, a Gett új szolgáltatások beindítására készül.

A vállalkozás alapítója, Sachar Waiser állítólag akkor kezdett gondolkodni a megoldáson, amikor 2009-ben fél órát várt egy taxira egy amerikai reptéren. Az első verzió két évvel később indult el Tel-Avivban, aztán nem sokkal később már Londonban is. Ma már Amerikában is hódít, miután sikerült befektetőket bevonni.

Izraelben idén októberben a közlekedési minisztérium részvételével indul egy kísérleti program. A megosztásos rendszer csak az utazó célpontja és a vasútállomások között működik egyelőre. A Gett igazgatója, Mark Oun ezt a lehetőséget az első lépésnek nevezte, az izraeli vasút vezére pedig reméli, hogy a szolgáltatás által olcsóbb és gyorsabb lesz az ő szolgáltatásuk is. A Volkswagen nemrég 300 millió dollárt fektetett a Gett bővítésébe, amellyel párhuzamosan az izraeli vasút is korszerűsíti és bővíti hálózatát.

Izraelben sokan kritizálják a még meglévő szigorú szabályozást, ami fékezi a közösségi megosztáson alapuló személyszállítási szolgáltatást és ezzel magasan tartja az árakat, amin sokat buknak az ingázók. Az Uber is próbál megtelepedni Izraelben, egyelőre sikertelenül.

zsido.com

FOTÓK: MTI, ISRAELINFO, WIKIPEDIA, FACEBOOK

Marihuána a Kneszetben

SZÍVNAK A POLITIKUSOK?

Egy zacskóban kis mennyiségű marihuánát felejtett valaki az izraeli országházban, ott is az egyik illemhelyen. Az egyik képviselő asszisztense bukkant a könnyű drogra, aki átadta azt a kneszet biztonsági vezetőjének, Jozsef Grifnek. A füves zacsi a képviselőnek és munkatársainak otthont adó földszinten volt egy véce egyik fülkéjében, a vécépapírtartó mellett.

Korábban számos izraeli honatya és -anya vallotta be, hogy már szívtott spanglit élete során, s egyikük, a balliberális merces Tamar Zandberg vezetői a parlament drogokkal foglalkozó bizottságát. Az önkéntes gyónások alapján inkább a baloldali képviselők próbálkoztak dzsointokkal: a Merecből Micháil Rozin, Ilán Giláon, a Munkapártból Sztáv Safír, Éjtán Kábel és Miki Rosenthal. sőt még a centrista Jes Atid küldötte, Juvál Rovozov is beismerte.

Izraelben csakis orvosi javallatra lehet legálisan marihuánához jutni, de a rendőrség időről időre törvénytelen ültetvényeket leplez le. A fogyasztók saját használatukra a kegyes ehajlati viszonyok miatt gyakran erkélyeiken termelik meg szükségleteiket.

Izraelinfo

Gázai „turistalátványosság”

TERRORLAGÚT-MÚZEUM

A Gázai övezetet uraló iszlamista Hamász nyári látványosságként mutogatja az általa ásvott alagutakat szervezett csoportoknak – értesült a *The Times of Israel* című angol nyelvű izraeli honlap.

A Hamász ellen végrehajtott izraeli Erős szikla hadművelet második évfordulóján a gázai fiatalok a belföldi turizmus egyik nevezettségéként ismerkedhetnek az övezet alá ásvott, az izraeli területek elleni támadásokat szolgáló alagútrendszer néhány szakaszával.

A Facebookon bemutatott videofelvétel szerint az egyik alagút falain elhelyezték a Hamász számos megölt harcosának képét, és a felügyelők azokat mutogatva kalauzolják a tizenéves fiúk csoportjait. A Gáza város alatt ásvott járatban fegyvereket és az Izrael elleni harc módszereit is bemutatják a látogatóknak. A mellékelt

Eltörölhető a mentelmi jog

AZ ARAB LISTA TILTAKOZIK

A Kneszet elfogadta azt a vitatott jogszabályt, amelyek értelmében a törvényhozás háromnegyedének jóváhagyásával közjogilag felelősségre vonható a képviselők, ha rasszista uszítást követnek el, vagy ha támogatják az Izrael elleni fegyveres harcot. A törvényjavaslatot az alkotmányozási bizottság terjesztette elő.

Az új törvény alig titkolt célja az izraeliek haragját rendszeresen kivívó Hanan Zoabi arab képviselő (képünkön) eltávolítása a törvényhozás sorából. Zoabi szélsőséges kijelentéseivel időről időre botránnyt okoz a Kneszetben, legutóbb gyilkosoknak nevezte az izraeli katonákat, és 2010-ben személyesen részt vett a török Mavi Marmara hajó fedélzetén a Gázai övezet elleni blokád megtörését célzó, Izraelben provokációnak tekintett, és kilenc halálalos áldozattal járó akcióban is.

A jogszabály szerint a közjogi felelősségre vonáshoz legalább 90 honatyának kell az erről szóló javaslatot megszavaznia, előzetesen pedig legalább 70 képviselőnek kell aláírásával

támogatnia a szavazást az illetőről, és közülük legalább tíznek a kormánykoalíciók kívüli pártokból kell kikerülnie.

A közös arab lista a legfelsőbb bírósághoz fordul, mert szerintük az új törvény alkotmányellenes. „A felelősségre vonási törvény sötét folt Izrael arcán. A gyűlölet-kormány csak az árkok növelésével foglalkozik, amelyek jobban fenyegetik Izraelt az összes külső ellenségénél” – írta Twitter-üzenetében a jóváhagyott törvényről a parlamenti ellenzéket és a szociáldemokrata Munkapártot vezető Jichák Hercog.

A képviselők parlamenti mentelmi jogát felfüggesztő szabályozást eredetileg azért fogalmazták meg, mert februárban három arab képviselő részvéte kifejezéseket látogatást tett izraeliek elleni támadások során meghalt palesztin merénylők családjánál. Ezért őket korábban a Kneszet etikai bizottsága négy-négy, illetve kettő hónapra felfüggesztette mandátumukból.

Shiri Zsuzsa – MTI

Pofon a start-up nemzetnek

AZ OKTATÁSI RENDSZER KUDARCA

Egy friss kutatásból kiderül, hogy az izraeliek nagy hányada várhatóan megbukik majd a modern világ munkaerőpiacán és nehezeze esik majd megtalálnia helyét a társadalomban. Karnit Flug, a Bank Izráel, az izraeli jegybank elnöke az oktatási rendszer kudarcának az ország jövőbeli gazdasági növekedésében okozott következményeire figyelmeztetett. Itt az idő felébredni.

Az új adatok – együtt az OECD korábban közzétett információival – az izraeliek készségeinek és szakképzettségének alacsony szintjét mutatják összehasonlítva a fejlett országokkal. Ezek révén Izrael a szegénységben és az egyenlőtlenségben, a diákokra szánt alacsony befektetésben és a csekély szociális szolgáltatásokban élen járó országok kétes klubjába nyert belépést: a diákok nemzetközi

A placebók titka

IZRAELI KUTATÁS, NEMZETKÖZI ÁTTÖRÉS

Az Izraeli Technológiai Kutatóintézet, a Technion kutatói egérkísérletekben bebizonyították, hogy az agy közérzetjavító központjának stimulálása kétszeres hatékonysággal építi a bakteriumokat elpusztító sejteket.

„Az eredmények azt mutatják, hogy a pozitív várakozásokkal kapcsolatos agyterületek aktiválása befolyásolhatja a szervezetet betegségekkel való megbirkózását” – közölte Dr. Aszia Rolls, a Technion Orvostudományi Karának adjunktusa. A *Nature Medicine*-ben közzétett megállapítások „egy nap talán új gyógyszerek fejlesztéséhez vezetnek, amelyek magát az agyat fogják a gyógyításhoz felhasználni”.

Régóta közismert, hogy az emberi agy jutalmazási rendszerét, amely az öröm érzését közvetíti, valódi hatóanyag nélküli tablettával is lehet aktiválni – ezt nevezik ismertebb nevén placebohatásnak –, ha az azt bevevő személy azt hiszi, hogy valódi gyógyszert kapott. „Csak az nem volt világos, hogy ez tényleg befolyásolhatja a fizikai jólétet” – mondta Rolls az AFP-nek. „A tudósok sem tudták pontosan, hogy a jel hogyan halad át a testen, hogy egyáltalán az immunválaszt erősíti-e meg.”

The Times Of Israel, Vadász Éva ford.

A társadalom tudománya

12 IDÉZET A HASZNOS SZOCIÁLIS LÉTRŐL

Krúdy Gyula egyszer azt mondta: „Némely embernek csak akkor látszik meg az igazi arca, amikor a halál csinálja azt.” Ijesztő, ugyanakkor igaz mondás – jó volna tudni, hogy még életünkben megértjük, mit tehetünk önmagunkért, szereteinkért és a társadalomért. Az Új Kelet szerzői felcspanak társadalomkritikusnak – ám ebben a rovatban kölcsönvett tollakkal ékeskedünk. Íme a kedvenc idézeteink a témában.

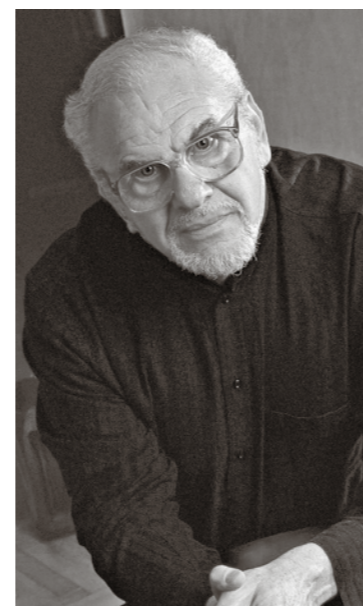
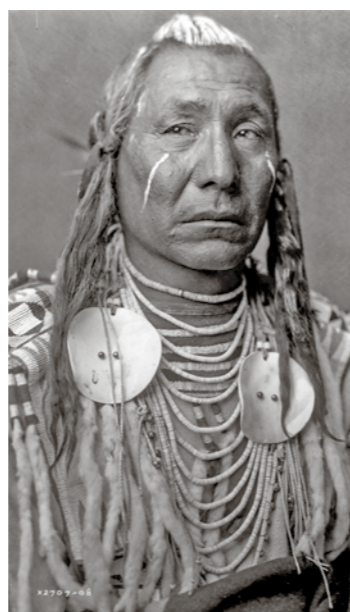
1 Senki sem különálló sziget; minden ember a kontinens része, a szárazföld egy darabja; ha egy göröngyöt mos el a tenger, Európa lesz kevesebb, éppúgy, mintha egy hegyfokot mosna el, vagy bártaid házát, vagy a te birtokod; minden halállal én leszek kevesebb, mert egy vagyok az emberiséggel; ezért hát sose kérdezd, kiért szól a harang: érted szól.

John Donne

2

Ne ítélj meg a testvéredet, amíg nem jártál legalább két mérföldet a moka-színjében.

Indián mondás

FOTÓK: WIKIPÉDIA

3 Tiszteld az embert! Nem azt, amivé tette magát, hanem azt, aki benne rejlik, s tán maga sem tud róla. A másik ember tisztele, a benne lakó Isten tisztele.

Müller Péter

6 Minden ember természetéből fakadóan élvezi, ha hozzájárulhat mások jólétéhez – ha ezt saját akaratából teheti meg.

Marshall Rosenberg

8 A parasztok, a király és a királynő is ugyanabba a dobozba térnek vissza, amikor a játéknak vége.

Irvin David Yalom

9 Minden nemzedék úgy érzi, hogy a káros peremén él.

Thomas F. Homer-Dixon

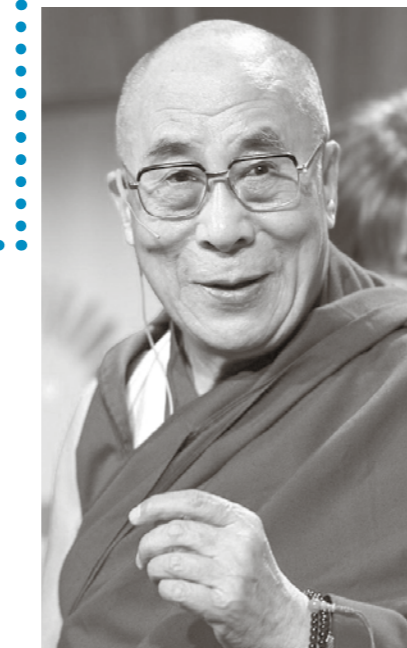
12 A tömeg furcsa dolog. A tömegnek saját közös gondolkodása van, gondolkodás, mely figyelmen kívül hagyja egyes részeinek értelmét, és a legáltalásabb érzelmekből táplálkozik.

Kevin Brooks

7 Talán, ha jobban figyelünk egymásra, a történelemnek nem kellene megismétlődnie.

Dalai Láma

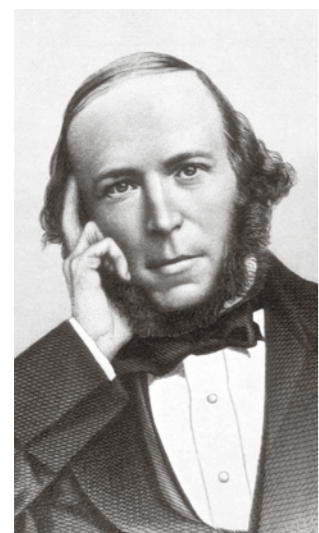
5 Minden ember élete ugyanannyit ér, és egyformán méltó a védelemre.

J. K. Rowling

4 Mielőtt bárki újrafarmálhatná a társadalmat, a társadalomnak kell megformálnia őt.

Herbert Spencer

10 A sokféleség a művészet szintjére. Csak akkor szabadul fel a szellem, ha a gondolat magára hagyja, ha felismeri korlátait és tudja, hogy közel a vég.

Albert Camus

11 Aki beszél, vet; aki meghallgat, anát.

Perzsa mondás

Egyszer volt, hol nem volt...

Azt mondják, egyetlen tekintet ölni tud – nem véletlen, hogy a babonás zsidók és a kabbalisták vörös fonalat viselnek a „gonosz szem” ellen. Arra azonban ritkán gondolunk, hogy mi magunk milyen gyakran „verünk” másokat a tekintetünkkel, meggondolatlan szavainkkal, csak azért, mert nem tudunk róluk eleget. Az arabok és zsidók közötti konfliktus épp abból táplálkozik, hogy generációk nőttek fel félinformációkon és rémtörténeteken, míg végül a horror-sztorik és hamis feltételezések valós rémségekben manifesztálódtak. Ám nincs minden veszve...

Volt egyszer egy kisfiú, aki egy mesés városkában élt, ahol mindenki szeretett mindenkit, és teljes volt a béke. Aztán egy napon a kisfiú véletlenül megpillantotta, ahogy a városka egyik köztisztelőben álló tanára az iskola felé menet, se szó se beszéd, felkapott egy almát a zöldes pultjáról és fizetés nélkül távozott – a kisfiú pedig ezt el is mesélte mindenkinek, akivel csak találkozott...

Napok sem teltek el, de a tanárt már az egész város megvetette és lenézte. Nem sokkal ezután a tanár, kinyomozva a pletyka forrását, a kisfiúhoz lépett. „Emlékezz rá, hogy sosem látod a teljes képet – mondta. – Egy hónapban egyszer fizetem ki az almákat, és minden nap elveszek egyet, amit már törlesztettem a hónap elején.” A kisfiú megszeppenve kért bocsánatot, a tanár úr pedig így szólt: „Megbocsátok neked, de van egy kérésem. Menj fel a város óratornyának tetejére, vágj ketté egy párnát, majd ereszd szélnek a tollakat, végül pedig szedd össze az összes pihét.” A fiúcska sírva fakadt. „De hiszen ez lehetetlen!” A férfi pedig így válaszolt: „Épp így lehetetlen visszavonni mindazt a pletykát, amit most a városban terjesztenek rólam. Mert a kimondott szó kilőtt nyíl.”

Ezt a történetet azért meséltem el, hogy megértsük, mennyire kártékony és milyen igazságtalan, amikor alapatlanul, információ hiányában vádaskodunk. A konfliktusoknak mindig (legalább) két oldala van. „Meg fogjátok ismerni a Félélmet, s ha megismertétek, tudni fogjátok, hogy ő az uratok, parancsolótok” – írta Rudyard Kipling *A dzsungel könyve* Hogyan született a félelem című fejezetében. A spirituális mélységekig hatoló történet szerint a Félélem nem volt más, mint maga az ember: „A Dzsungel egyik barlangjában lakik – nincs szőre, a hátsó lábain jár. Mi, vadonbeliek követjük a csordát, amíg a barlanghoz nem értünk, s a Félélem csakugyan ott állt a barlang szájánál. Amikor bennünket meglátott: felkiáltott, s a hangja hallatára belénk szállt a félelem, amelytől azóta se tudunk megszabadulni, ha halljuk. Elrohantunk, egymást tiporva tépve félelmünkben. Azon az éjszakán

„Mindannyian különbözőünk egymástól, de éppen azért, hogy saját erőfeszítéseink árán fedezhessük fel mindazt, ami közös mindnyájunkban.”

mi, dzsungelbeliek nem feküdtünk le együtt, ahogy addig szoktunk, hanem minden törzs külön húzódott – vadászni a vaddisznóval, őz az őzrel, szarv szarvval” – meséli Bagira, a fekete párduc az indiai szerző klasszikus történetében.

Ez pedig már egy másik történet: egy barátom édesapjéé, aki néhány évvel ezelőtt az ügyvédi irodájában ülve telefonálgatott, miközben az üvegfalon keresztül figyelte, hogyan potyognak a bombák a haifai öbölbe. Amikor a felesége felhívta őt, hogy hazajön-e, hiszen előkészítette az óvóhelyet, így válaszolt: „Dehogy megyek, mire odaérnék, vége lesz az egész céciónak, és amúgy is rengeteg dolgom van itt.”

Vajon hogyan lehetséges, hogy miközben Budapesten remegő térdekkel megyünk végig hajnalban a körúton, hiszen „bármilyen megtörténhet”, itt az emberek megtanultak együtt élni a félelemmel. Megszelidítették azt, sőt akad, aki barátjává fogadta. Egy rokonom, Alessandra például azért költözött egy kis izraeli faluba Rómából, mert – ahogy ő mondja – itt élve valóban jelentősége, súlya, értelme van minden egyes lélegzetvételnek.

A közel nyolc esztendő alatt, amit Izraelben töltöttem, az én hozzáállásom is megváltozott: míg eleinte minden repülőzajra összeresztentem, és hevesen kezdett verni a szívem, ha éjnek évadján szirénaszót hallottam, ma már kétséges, hogy akár egy valószínű riadó is felverne legmélyebb álmomból. Amikor pedig a barátaim azt kérkék: „Nem félsz tőle, hogy háborús övezetbe költöztél?”, csupán annyit felelek: „Az éjszakai négyes-hatoson valahogy sokkal jobban félttem.” Ám ha igazán őszinte akarok lenni, valójában – vélhetően a gyökértelen fizikai lét, a buddhista neveltetés és a kabbala tanában való elmélyülés furcsa koktéjának hatásaként – nem igazán félek semmitől. Ha az ember képes tiszta fejjel, szívvel, lélekkel gondolkodni, be kell hogy lássa: halálának időpontja percre pontosan akkor fog elérkezni, amikor annak eljött az ideje. Sem előbb, sem később. Ennek tükrében pedig vajmi kevés jelentősége van annak, hogy az ember Izraelben vagy Svájcban él. Annak azonban annál több, hogy a maradék időt – legyen az egy perc vagy egy évszázad – mivel is tölti el.

Mindkét oldal gyermekei megérdemlik, hogy egy békés jövőben nő-

hessenek fel. A hibáztatás, a bosszú, és a macakosság csupán még több sötétiséget szül, a cél pedig nem az, hogy igazságot tegyünk arabok és zsidók között, hanem hogy békét teremtsünk, megtanuljunk együtt élni szeretetben. A cél az, hogy sikerüljön megértetni a világgal: nem az tesz jó vagy rossz emberré valakit, hogy muzulmán, zsidó, keresztény, vagy buddhista, hanem az, hogy hogyan bánik az emberekkel. Hogy elfogadja-e a világ és a benne élő emberek sokszínűségét. És bár szélsőségesek és radikálisok mindkét oldalon vannak, ne velük azonosítsuk az évezredek, szeretetre és igaz értékrendre tanító spirituális ösvényeket.

Mindannyian különbözőünk egymástól, de éppen azért, hogy saját erőfeszítéseink árán fedezhessük fel mindazt, ami közös mindnyájunkban. Nem könnyű munka, de nincs más választásunk – nem gondolhatjuk, hogy ami nem a közvetlen közegünkben, hanem Magyarországon, Nigériában vagy Ukrajnában történik az „nem érint” minket. Az ember nagyon érzékeny lélek, a lelkiállapotunkat pedig nagyban meghatározza a kritikus tömeg energiája – így az is hatással van az életünkre, ha a szomszéd a szemközti házból épp depressziós. Ebben a helyzetben tehát – amikor egy-egy rosszul megválasztott szóval, egy egész népet, egy egész országot, egy egész vallást bélyegezhetünk meg – nagyon fontos észben tartani: ha nem engedjük, hogy a külvilág iránti közönységgel legyen rajtunk, az nem azt jelenti, hogy intoleránsak vagy bosszúállóak leszünk azokkal szemben, akikről jóformán semmit sem tudunk.

Az Új Kelet szerzői ebben a hónapban a társadalmi sokféleség kérdését járják körül. Köszönjük szerzőinknek a remek, sokrétű és sokszínű írásokat – olvasóinknak pedig azt, hogy július-augusztusi összevont lapszámunkat választották. Valahogy szebb együtt a nyár, nem igaz? ■

Steiner Kristóf főszerkesztő
steiner.kristof@gmail.com
www.whitecityboy.com
facebook.com/SteinerKristofOldala

Impresszum Felelős kiadó: Chaia és George Edri • Főszerkesztő: Steiner Kristóf (steiner.kristof@gmail.com) • Művészeti vezető, tördelő grafikus: Dániel Zsófia • Felelős szerkesztő, képszerkesztő: Salamon Sára • Olvasószerkesztő: Kristóf Juli • Korrektor: Sebő Anna • A lapszám szerzői: Avi Ben Giora, Balázs Ibi, Borgula András, Egervári Vera, Frank Péter, Grünhut Éva, Halmos Sándor, Korányi Eszter, Krasznai Éva, Kristóf Juli, Lévai György, Dr. Paszternák András, Róna Éva, Schnapp Lea, Singer Arje, Steiner Kristóf, Vadász Éva • A szerkesztőség e-mail címe: ujkelet@gmail.com • Hirdetés – Izraelből: 050-534-5041, Magyarországról: 00-972-50-534-5041 • Információ a terjesztésről – Izraelből: 050-528-8982, Magyarországról: 00-972-50-528-8982 • Nyomda: Hádfusz Hechádás Ltd. • A szerkesztőség nem felel a hirdetések tartalmáért. Kéziratokat nem örzünk meg és nem küldünk vissza.

Arcképcsarnok

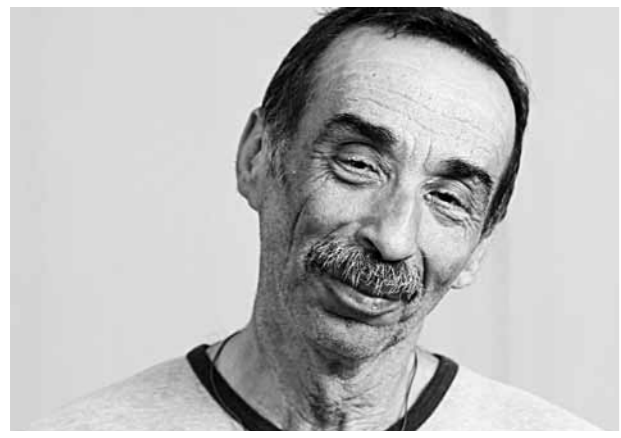
..... frankpeti

Dan, Naftali, Jézus és Josephus Flavius óta szerintem mostanában élnek a legérdekesebb figurák itt a környéken. Már régen terveztem, hogy lencsevégre kapok a munkahelyemen – egy Galilea kellős közepén elhelyezkedő salátagyárban – néhány karakteres figurát, és mivel egy videoklip felvétele miatt éppen kéznél volt a fényképezőgépem, odahívtam pár embert, hogy a kamera elé állva segítsenek beállítani a készülék értékeit. A csali bevált, híre ment a dolognak, jöttek mások is, a végén már biztonsági őröket kellett alkalmaznom, hogy ne legyen fejtelenség.

Következzen néhány munkás retusálatlan portréja, akik jól kifejezik a környék lakosságának demográfiai, vallási sokszínűségét. Drúzok, keresztények, muszlimok és zsidók jól megférnek itt egymás mellett. E tarka társaság csatláddá kovácsolódott össze, és a legfeszültebb időszakokban is teljes békében és harmóniában végzi a munkáját.

Leonid Oroszországból származó zsidó férfi. Ő rakja a padlizsánokat a lángok közé begördülő futószalagra.

Alex Oroszországból alijázott, dadog. Már 16 éve rakodómunkás, de szinte mindig mosolyog és vidám.

Salman arab fiú, folyton szétrúgtam a bokáját, mert mindig az ellenfél csapatában volt védő, én meg hősiiesen rúgtam a gölokat. Ha nagyon indulatba jött is, mindig sikerült meggyőznöm, hogy minden baráti alapon történik.

Ira zsidó nő, az utcánkban lakik, csak annyit tudok róla, hogy oroszul beszél, vékony, és folyton cigizik, miközben mereven maga elé néz. Ha nagy ritkán nevet, akkor is mérhetetlen szomorúság árad a szeméből. A tésztareszleglen dolgozik rakodómunkásként.

Roman zsidó férfi, Oroszországból jött 1973-ban, egyenesen a frontra küldték. Nagy hazafi, focidrukker, gyűlöli az arabokat és a vallásosokat. Sosem áll be a szája, ő a gyár rádiója. Mindenről hamarabb tud mindenkinél, és gondoskodik róla, hogy az adott információról a lehető leghamarabb az egész világ értesüljön. Hihetetlen memóriája van, például emlékszik a 17 évvel ezelőtti munkakezdemés pontos dátumára, de a születésnapom – és az összes többi 120 ember születésnapja – is a fejében van. Targoncásként dolgozik.

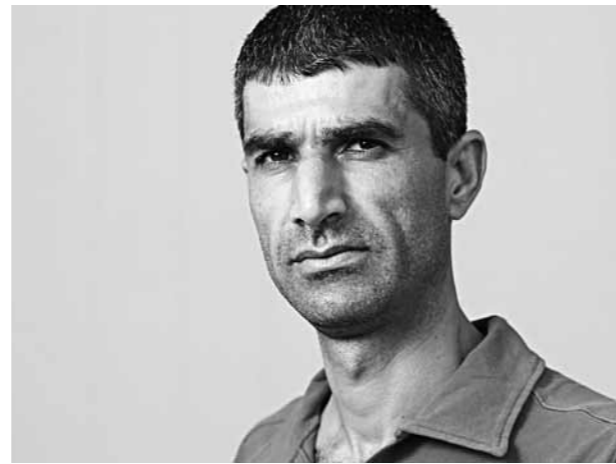
Nimer drúz férfi, a hűtőházban dolgozik targoncásként.

Arkadi Oroszországból jött, szakmája szerint mérnök, de itt Izraelben majonéz készítésével foglalkozik. Ő a legkövérebb ember a cégnél, főleg a hasa óriási. Felesége egy karcsú székeség. Arkadi vehemens focirajongó, hébertudása kizárólag erre a területre korlátozódik.

Arje zsidó férfi, Lengyelországból érkezett. Nagy mókamester, a gyár udvari bohóca, a szakszervezeti bizottság elnöke. Korábban műszakvezető volt, de ma, így nyugdíjba vonulás előtt csak kukákat ürit és padlómosógépet tologat.

Enad drúz srác. Ő mossa és vágja a zöldségeket. Mindig tőle szerezem be a friss olívaolajat.

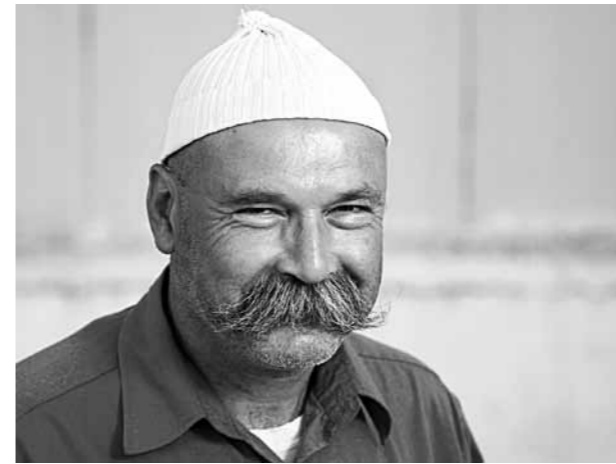
Angela zsidó nő, a Kaukázusból jött. Elsőpró személyisége miatt a háromfős munkahelyi szakszervezet egyik alappillére. Mikor nevet, remeg az egész gyár. Önbizalma felhőkarcoló. A kartonhajtató gépeket kezeli, de gyakorlatilag ő irányítja az egész csomagoló részleget.

Dror zsidó fiú, gépkezelő. Az apja Indiából való.

Regina laboráns. Valamikor régen Ukrajna szépségkirálynője volt, de azóta eltelt egy pár év.

Muchsen drúz sejk a nyersanyag-minőségellenőrző részlegen dolgozik. Kilenc gyereke és két örökhuncut szeme van. Munka után mindig a bő bugyogóját hordja.

Omar arab férfi, a városunk melletti, Izraellel szemben egyik legellenségesebb muszlim faluból való. Egyszer, mikor a gyárudvaron félajultán rám talált, megittatott. Megtanult tőlem magyarul számolni, és poénból már évek óta úgy hív, hogy „tizenegy”, mert szerinte ez olyan mókás szó. Salátakeverés a munkája.

A facebook.com/frankpeti oldal Galileaiak című fotóalbumában mind a 136 portré megtekinthető.

Önöknel megy otthon cigányozás, zsidózás, buzizás?

..... Steiner Kristóf

A szeretetteljes családi kapcsolat a világ egyik legnagyobb értéke. És mint semmilyen nagy értéket, ezt sem adják ingyen: sok családban már az is időszakos „szakító ok”, hogy a gyerek nem akar egyetemre menni, és ismerek olyat, akivel fél évig nem beszélt az édesapja, mert a lánya csináltatott egy tetoválást.

Miközben sokan vallásos emberként az elfogadásról és szeretetről beszélnek, a hétköznapi életben valahogy nehezebben megy megérteni, hogy az emberek sokfelék. Családok mentek tönkre politikai vitákban; két kezemen nem tudom megszámolni, hány olyan meleg srácot ismerek, akit a szülei át akartak „nevelni” heteroszexuális férfivá; ami pedig a zsidókérdést illeti, egyenesen tragikus a helyzet. Az efféle családi konfliktusokat kezelni, ugyanakkor ápolni a kapcsolatot komoly meló, de nem reménytelen.

Jól csak a szívével lát(na) az ember

Amikor a gerincemre varrattam héberül *A kis herceg* klasszikus mottóját: „Jól csak a szívével lát az ember”, két közeli (nek hitt) barátom egyenesen idiótának és rasszistának nevezett – oda se neki, hogy a muzulmán vallást jelképező holdsarló tetoválásom is van. A több ezer éves múttal bíró arámi írásjelek milliók számára egyet jelentenek a gázai palesztinok szenvedéseivel. Az antiszemita támadások világszerte egyre gyakoribb esetek, és Európában sokan elképzelhetetlennek tartják, hogy az izraeliek jelentős hányada a minden ember számára egyenlő jogokban hisz, vagy hogy több millió olyan muzulmán él itt, aki tudatosan nem pálesztinnak, hanem izraelinek vallja magát – mert itt született és úgy érzi, ide tartozik.

Az emberek képtelenek felfogni, hogy nem lehet egy kalap alá venni mindenkit, aki valamilyen vallás, rassz vagy gondolkodásmód képviselője. Annnyira mókásnak találok, hogy önmagukat tudományosan gondolkodó, racionális, értelmiségi emberek hangoztatják, hogy nem hisznek a horroszkópban, mert „hogyan lehetne minden oroszlan hasonló”, vagy „miért lenne közös jellemzője a vízöntőknek” – ugyanakkor sokan meggyőződéssel állítják, hogy a zsidó márpedig zsurgóri, a cigány lop, a melegek pedig mind pedofílok és AIDS-esek. Mi ebben a logika?

Őrihari, vagy kompromisszum?

Személyes környezetemben háromféle megoldással találkoztam. Az első és nyilvánvalóan legideálisabb, ha sikerül egy lélektől-lélekig beszélgetéssel ejutnunk odáig, hogy nem kell mindenben egyetérténnünk ahhoz, hogy szeressük egymást. A második, türelembajnok megoldás abban bízni, hogy az összetűzések utáni elhidegülések annyira megrázzák a gyűlölködő családtagot, hogy rájön: ha nem veszi rá magát, hogy elfogadóbb, kedvebb és nyitottabb legyen, elveszíthet valakit, aki fontos neki. A harmadik pedig valójában félmegeoldás – mert a konfliktus megmarad, még ha nem

is mérgezi intenzíven a mindennapokat. Ez pedig nem más, mint agyban és lélekben eljutni arra a pontra, hogy valaki, akit szeretünk, egyszerűen soha nem fog megváltozni. Ismerek egy arab srácot, aki tizehat évesen bejelentette a szüleinek, hogy meleg. Elkergették, majd mikor egy évvel később visszament békülni, az apja úgy megverte részegen, hogy a srác két hétig volt kómában. Ennek nyilván senki ne tegye ki magát. Ez a barátom ma már felköltözött a fővárosba, egy végén étteremben konyhafőnök, és három éve alkot egy párt egy jeruzsálemi zsidó fiúval – akinek a szülei szintén minden fronton küszködnek a gyerekük elfogadásával.

Változni tudni kell

Amikor homofób, zsidógyűlölő, Izrael-ellenes emberrel találkozom, általában csak arra kérem, hogy maradjon higgadt. Beszéljessünk – akár vitatkozunk is – értelmesen, egymás szavait mérlegelve. Ha azonban az én álláspontomat egyszerűen hazugságnak nevezi a vitapartner, a beszélgetés nem tud tovább menni – hiszen ő az én meggyőződésemet létezését is kizárta. Egy jó beszélgetés végére – legyen szó Izraelről, homoszexualitásról, vagy akár állatjogi kérdésekről – általában a legextrémebben gondolkodó embereknek is elindul valami a fejében... vagy a szívében. És ahogy egy anti-vegánt sem szentbeszédekkel traktálok, hanem finom falatokkal kínálok, a mássághoz, a zsidósághoz, a buddhizmushoz is csak akkor tudok közelebb hozni embereket, ha látják, hogy szép, fontos értékektől vezérelt, felelősségteljes életet igyekszünk élni, mint bárki más. Nem pedig begyakorolt sorokat ismételtetek önmagam igazolására. Ahogy minden embercsoportban – heteroszexuálisok, keresztények, muzulmánok és így tovább –, közöttünk is vannak korlátozottabban és szabadabban gondolkodó emberek. A változás és változtatás képessége viszont – hála Istennek, Haseznek, Allahnak, a Fénynek, az univerzumnak, lehet választani! – mindannyiunkban ott van. Ha akarjuk, ha nem.

A türelem néha bizony nem terem semmit

Tóth-Horváth Gábor pszichológus szerint a kirekesztő magatartásminták mögött a legtöbb esetben tudatlanság, sztereotípiák húzódnak meg. „Ha van türelme ezeket eloszlatni, ha fogékony az illető családtag, ha képes tanulni, akkor, de csak akkor bármilyen érzékeny témát szóba hozhatunk. Jó taktika a homofób, antiszemita, fajgyűlölő, vagy csak rasszista viccek durrogató családtag előtt rávilágítani: ha sosem tudta volna meg valakiről, hogy egy általa megvetett szubkultúrához tartozik, továbbra is ugyanúgy szeretné. Semmi nem változott.” Gábor szerint az sem tragédia, ha egyszerűen belenyugszunk, hogy a botrány elkerülése végett egy-egy közeli, makacs családtag előtt egyszerűen nem nyitunk meg minden témában. „Ha nem tudja kezelni, akkor bármilyen szomorúan hangzik, az ön házi feladata mérlegelni: elviseli olyannak, amilyen, vagy egyszerűen távol tartja magát tőle a békesség érdekében.” ■

Egy új világ hajnala

ISTEN VELED SZABADSÁG, DEMOKRÁCIA!

..... Avi Ben Giora

Alig ért véget az elnökválasztás okozta vihar, új „krimi” vette kezdetét Ausztriában. Mint ismeretes, a május 22-én tartott választást, ha nem is nagy fölénnyel, de Van der Bellen nyerte meg. A kétfordulós választási kampány során az FPÖ jelöltje, Norbert Hofer és a volt zöld párti vezető, Alexander Van der Bellen maradtak a „ringben”. Az FPÖ vezetője, Heinz-Christian Strache már akkor is nehezen viselte el, hogy a választások nem a tervei szerint alakultak.

Mert mi is lett volna a cél? Először is egy FPÖ-képviselőt kívántak beültetni az államelnöki székbe. Ezután az új államelnök, akinek jogkörébe tartozik feloszlítani a parlamentet és kiírni az új választásokat, valóban így is tesz, felbontva a kormányt. Május 22-én ez a terv meghiúsult. Sőt. Az SPÖ és koalíciós partnere, az ÖVP, okulva a választási eredményekből, azonnali változtatásokat hajtottak végre. Leváltottak számos minisztert és más állami vezetőket, és egy új „csapatot” állítottak fel.

Az SPÖ-ben történtek a legnagyobb változások. A tehetetlen és kormányzásra alkalmatlan Werner Faymann lemondatták, és menesztették a párt vezetéséből Hundstorferrel együtt. Faymann helyére az ÖBB (Osztrák Nemzeti Vasúttársaság) karizmatikus igazgatóját, Christian Kernt tették. Ezzel egy új korszak vehette volna kezdetét. Ám a koalíciós partner, az ÖVP sorában sokan úgy gondolták, nem jó csak az SPÖ-re alapozni, elkezdtek keresni a kapcsolatot az FPÖ emberekkel.

Strache és az FPÖ mindent bedobott. Strache már korábban is igyekezett „szalonképszerű” tenni pártját. Ellátogatott Izraelbe, a Jad Vasemben virággal emlékezett a holokauszt áldozataira. Szerette volna, ha az izraeli kormány hivatalosan is fogadja őt, ám erre senki sem volt hajlandó. Sőt, az osztrák kormány is kiadott egy hivatalos nyilatkozatot, amelyben kerek perec kijelentik, hogy Strache nem képviseli őket.

Magánlátogatás volt ez a javából. Strache még az osztrák zsidó hitközség vezetését is megkereste, és tárgyalásokba kezdett velük is – ezek azonban semmire sem vezettek.

Strache a volt igazságügy-minisztert, Haider egykori jobbkezét, Dieter Böhmderfert bizta meg, hogy tegyen valamit annak érdekében, hogy Van der Bellen ne lehessen július nyolcadikán beiktatni mint új államelnököt. Böhmderferben talán meg is bízhatta volna: mint igazságügy-miniszter és az alkotmánybírók tagja sok an-

FOTO: MIT

tidemokratikus törvényt szavaztatott meg. Miután leváltották a posztjáról, úgynevezett „háttérember” maradt az FPÖ-nek.

Böhmderfer kitartó munkával „kiderítette”, hogy elcsalták a választásokat. Az egyetlen hibát azzal követték el, hogy a családokkal a bécsi második kerületi önkormányzatot vádolták meg – azt a körzetet, amelyet mindenki mint a város zsidónegyedét tart számon.

Az egykori igazságügy-miniszter azt még el tudta érni, hogy az alkotmánybírók helyét adjon kerestének – még egy látszattárgyalást is rendeztek a kedvéért, amelyen vagy ötven tanú igazolta, hogy valóban csalás történt. Az alkotmánybírók egyik tagja törvénytelennek nevezte az egész eljárást – azonnal ki is rúgták pozíciójából.

Strache és az FPÖ tehát elérte, hogy Van der Bellen ne iktathassák be – és hogy megismételjék az egész szavazást. Mindemellett – a tortára habként – még azt is elérték, hogy 2016 végéig új parlameneti választásokat írjanak ki Ausztriában. Nagy valószínűséggel mindent jó előre egyeztettek az ÖVP azon politikusaival, akik újra az FPÖ-koalícióban akarnak posztokat betölteni.

Strache, hogy egy kis nemzetközi visszhangot is teremtessen, gyorsan összehívott egy konferenciát, ahova meghívta az Európai Unió összes szélsőjobb képviselőjét, élükön Jean-Marie Le Pennel. Az úgy egyetlen érdekessége, hogy a volt keleti tömb országaiból senki sem képviselte magát.

Önkéntelenül felmerülhet bennünk a kérdés: hogyan tolerálhatja az EU ezeket a képviselőket, pártokat, akik nyíltan antidemokratikusak, rasszisták, sőt az újfasiszta jelző is bőven illik rájuk (ahogy a német AfD-re például ráillik). Az EU némaságával legitimizálja ezeket a pártokat, így hazánkban is büntetlenül működnek – hiszen tagjai az Európai Parlamentnek.

A menekültkérdés csak egyfajta ürügyként szolgál, hogy ezek a pártok nyíltan működhessenek, beleértve a Jobbikot is Magyarországon.

Hova vezet ez az új korszak? Hogy jóra nem, az biztos. Az angolok kilépése az EU-ból csak kezdetét jelenti egy új, de sok jóval nem kecsgető érának. A Brexittel még nyilvánvalóbb lesz az európai gazdaság hanyatlása, és bár lehetséges, hogy a jelenlegi pangásos sikerül felülkerekedni, ám az egyes tagországok közti ellentéteket már nehezebb lesz kezelni.

Németország és Franciaország továbbra is ragaszkodni fog vezető szerepéhez az EU-ban. Hiába lesz sok ellenzőjük, ők akkor sem fognak engedni – még ha ez az EU teljes szétesésé is eredményezi majd. Anglia kilépése pedig csak a folyamat kezdete lesz. Sorban nyújtják majd be a tagországok kilépési kérelmüket. Mindeközben Európa nagy részén a szélsőjobboldal a küszöbön áll és arra készül, hogy átvegye a hatalmat. Ebben az összefüggésben semmi, ami történik nem nevezhető fejlődésnek.

Most lenne csak igazán szükség egy igazi nemzetközi összefogásra (amit nem pusztán a profit irányít), hogy meentsük, ami még menthető az úgynevezett európai demokráciából. Most van az a pillanat, amikor az ellentéteket félre kellene tenni, hogy közösen kezdhesünk el dolgozni a világ jobbá tételén.

Kína még csak most kezd a jelenleginél nagyobb hatalmat követelni magának, mindeközben pedig a harmadik világ országai sem elégedettek a helyzettel. Égetően sürgős lenne újra tárgyalóasztalhoz ülni, hiszen az egész világot érintő problémákkal küzdünk, melyeket minél sürgősebben rendezni kéne. És itt nem csupán az Európára zúduló tömeges migrációról van szó (ami az egyik katalizátora az Európai Unió hanyatlásának és jövőbeli széthullásának), de megoldást kell találni a munkanélküliségre, az inflációra és Föld lakosságát egyre jobban veszélyeztető környezetszennyezésre, melynek beláthatatlan következményei lehetnek még. ■

Dr. Paszternák „Kispaszi” András

A jeruzsálemi villamos

hetek óta kutatok. Amióta azt olvastam a főszerkesztői levélben, hogy Izrael sokszínűsége lesz az e havi újság témája, emlékképeket próbálok előcsalogni az izraeli hétköznapiakból. A világ számos pontjáról érkezett zsidók mellett ezúttal az országban élő további népek, vallások története, kultúrája kerül terítékre.

Szóval töprengek már egy ideje. Először arról akartam írni, ahogy az egyetlen kapujánál együtt állnak sorba arab és zsidó diákok, hogy átverekedjék magukat a biztonsági ellenőrzésen, majd eszembe jutottak a takarítók. Míg idehaza Budapesten a takarító néni a legfontosabb hírforrás egy-egy munkahelyen, a Bar-Ilánon sosem láttam, hogy a kutatók vagy diákok egy-két szónál többet beszélgettek volna az arab technikai személyzettel.

Már majdnem feladtam a cikkírást, amikor ma reggel egy „breaking news” ugrott fel a Facebookon: a biztonsági őrök megállítottak egy csőbombákkal felszerelkezett palesztin merénylőt a Jaffa és a King George utca sarkánál, mielőtt felszállt volna a villamosra. A Játékok a hátsó udvarban című színdarabban cábár – Izraelben született, zsidó – fiúk erőszakolnak meg többet is egy kislányt egy kibuc játszótérén, az Efrájim visszátér a seregbe című darabban a százados orális szexre fogja az alárendelt katonalányt, vagy például az *Arbeit macht frei* című darabban egy arab falu és Auschwitz méreteit hasonlítják össze.)

„Hát vakok ezek? – kérdezik a Kneszet falai között az igen tisztelt képviselők – Nem látják, hogy ezt nem lenne szabad? Vonjuk meg a támogatást tőlük!”

Nem fárasztom az olvasóimat a példák felsorolásával, hányszor és kik kérték ezt egy-egy bemutató után, melyik színház, szerző vagy előadás miatt, mert a listának sosem lenne vége. Inkább csak elmesélem az egyik legutóbbi esetet, ami szerintem azt is mutatja majd, hogy dehogyis vak az izraeli színház. Bátor!

2008. április 13-án mutatta be a tel-avivi Kameri Színház a *Visszatérés Haifára* című színdarabot, ami egyesek szerint a világ leghányatottabb sorsú drámája. Ghaszan Kanafani kisregényét Boaz Gaon írta színpadra és Peter Szinai rendezte. És hogy mitől válik érdekessé? Nos, ez azonnal kiderül.

Ha nem lenne elég izgalmas a kisregény szerzőjének élete, aki Akkón született 1936-ban, majd az 1948-as események miatt családjával együtt

„Dehogy vak! Bátor!”

SZÍNHÁZ AZ EGÉSZ ORSZÁG

..... Borgula András

Ismerik a viccet az emberről, aki lovat akar venni? El is megy a vásárra és alkudni kezd egy lóra, elkéri egy körre a vásárlás előtt, hogy kipróbálja. Felül a lóra, elkezd vágatni, mire az állat egyenesen belerohan a szemközti ház falába. Összeszedi magát a vásárló és visszamegy a ló gazdájához. – Ezt a lovat akarja maga rám tukmálni, hát egyenesen nekirohant a falnak! Ez a ló vak! – Dehogyis vak, kérem szépen, bátor!

Miert is mesélem mindezt el? Lóvásárlási tanácsadás rovat indulna az újságban, vagy a tudatos vásárlói magatartást szeretném reklámozni? Hát nem.

Sokszor mondják az izraeli színházra, hogy az ország ellensége. Olyan bálványokat dönt le, amik szentek, olyan témákat vet fel, amikről jobb lenne hallgatni, olyan karaktereket mutat be, akiket nem lenne szabad a színpadon mutogatni, és még sorolhatnám az ostoba politikusok ostoba kifogásait. (Néhány a számtalan példa közül: A *Játékok a hátsó udvarban* című színdarabban cábár – Izraelben született, zsidó – fiúk erőszakolnak meg többet is egy kislányt egy kibuc játszótérén, az *Efrájim visszátér a seregbe* című darabban a százados orális szexre fogja az alárendelt katonalányt, vagy például az *Arbeit macht frei* című darabban egy arab falu és Auschwitz méreteit hasonlítják össze.)

„Hát vakok ezek? – kérdezik a Kneszet falai között az igen tisztelt képviselők – Nem látják, hogy ezt nem lenne szabad? Vonjuk meg a támogatást tőlük!”

Nem fárasztom az olvasóimat a példák felsorolásával, hányszor és kik kérték ezt egy-egy bemutató után, melyik színház, szerző vagy előadás miatt, mert a listának sosem lenne vége. Inkább csak elmesélem az egyik legutóbbi esetet, ami szerintem azt is mutatja majd, hogy dehogyis vak az izraeli színház. Bátor!

2008. április 13-án mutatta be a tel-avivi Kameri Színház a *Visszatérés Haifára* című színdarabot, ami egyesek szerint a világ leghányatottabb sorsú drámája. Ghaszan Kanafani kisregényét Boaz Gaon írta színpadra és Peter Szinai rendezte. És hogy mitől válik érdekessé? Nos, ez azonnal kiderül.

Ha nem lenne elég izgalmas a kisregény szerzőjének élete, aki Akkón született 1936-ban, majd az 1948-as események miatt családjával együtt

elmenekült és a damaszkuszi egyetemen cionista irodalmat tanult, majd később csatlakozott a Palesztin Népi Felszabadítási Fronthoz és ezen szervezet több újságjában is publikált, majd 1972-ben a Moszad Bejrútban likvidálta, nos, ha mindez nem lenne elég, nézzük, miről is szól a színdarab.

ségbeesetten kéri Saidot és Szaffijét, hogy menjenek el, mielőtt a gyerek megérkezik, de ők nem hajlandók másodsorú is otthagyni/elhagyni a fiút.

„Nem a te lábaid fájt a terhesség alatt, nem a te bordáidat rúgta szét odabentről és nem a te szád volt véres, amikor a szülés után megcsókolt-

FOTO: GOLEM SZÍNHÁZ

A legnehezebb dolog a „másik” szemszögéből is megmutatni (ne adj’ isten átélni) azt, ami a „mi” oldalunkról olyan egyszerű!

„MIT KERESNEK EZEK AZ ARABOK A SZOBÁMBAN?”

Szaid és felesége, Szaffije úgy menekülnek el Haifáról 1948-ban, hogy a hatalmas kőosz és fejtelenség közepette öthónapos csecsemőjüket, Khaldunt otffejtik a házban, a bölcsőben szundikálva. A *Reszkeszettek betörőkkel* ellentétben ebben a színdarabban azonban nincs visszaút, nem lehet csak úgy visszatérni a gyerekért, akit a házba szinte azonnal beköltöző holokauszt-túlélő pár, Mirjam és Efrájim rögvest sajátjaként kezd nevelni (mivel saját fiuk meghalt a soában).

Husz évvel a függetlenségi háború után azonban megnyílnak a kapuk, és a vér szerinti szülők látogatóba érkeznek szülőházukba, hogy megtudják, mi történt a fiúval. El-e még, ha igen, mit csinál, hogy néz ki?

Legnagyobb meglepetésükre – ami nem az, hogy egy izraeli/zsidó házaspár él egykori otthonukban – fiuk, Khaldun él és virul. Csak azt nem tudja, kik a biológiai szülei és mi az eredeti neve, ugyanis Dovként éli mindennapjait, és épp a seregben szolgál, amikor a furcsa látogatás megesis. Mirjam két-

„Ha pedig a bátorsággal kezdtem, akkor azzal is szeretném befejezni. Fantasztikusan előremutatónak, modernnek, újítónak gondolom azt, ahogy az izraeli színház a saját történeteivel bánik. Ahogy a másikat, a kisebbséget mutatja és olyan írókhoz is hozzá mer nyúlni, akik valamikor az állam ellenségének számítottak. Egy „terrorista”, egy „mocskos arab” is hangot kaphat Tel-Aviv színpadán. Nem, kérem, ez nem vakság, ez olyan bátor-ság, amire büszkék kell, hogy legyünk, mert a legnehezebb dolog a „másik” szemszögéből is megmutatni (ne adj’ isten átélni) azt, ami a „mi” oldalunkról olyan egyszerű!

„Hiszen a „másik” az félelmetes, viszsztatizáló, furcsa szokásai vannak, nem eszik „rendes ételt” és ki tudja, kivel hál az éjszaka!

Ha ebben a furcsa másokban megpróbáljuk meglátni magunkat (Ghaszan Kanafanin sem lehetett könnyű és nekünk sem lesz az), de őszintén és kompromisszumok nélkül (mint a jó színházban), akkor még az is lehet, hogy ha akarjuk, nem marad mese a közel-keleti béke.

Amén. ■

2008-ban viszont már tudtuk, nincs ilyen háború, és az eltelt 40-50 évben hiába is próbálták erőszakkal megválaszolni az ilyen kérdéseket, valljuk be, egyetlen fél sem járt sikerrel.

Így a darab szerzője és rendezője is más megoldást kínál és a párbeszédet és a közös jövőt mutatja fel lehetséges megoldásként.

Szeretném azt hinni, hogy – vigyázat, közhely jön! – sosem veszítjük el a reményt és egy ponton eljön a generáció, akik belátják, hogy valóban ez az egyetlen lehetséges megoldás. Mi, színházi emberek már csak ilyen szentimentálisak, bizakodók és széplelkűek vagyunk. Meg néha primadonnák.

„AZONNAL VEGYÉK LE A MŰSORRÓL!”

– követelték az előadást kritizáló politikusok a bemutató után, persze úgy, hogy nem is látták a színdarabot. Egy ellenség tollából származó mű kizárólag propaganda lehet. Már a bemutatót is tüntetések előzték meg, a színház előtt több napig megpróbálták „elkapni” az alkotókat és rávenni őket, hogy ne folytassák a munkát. Nem sikerült, és egy kivételesen izgalmas bemutatót láthattam 2008-ban, amit sokáig nem fogok elfelejteni.

Ha pedig a bátorsággal kezdtem, akkor azzal is szeretném befejezni. Fantasztikusan előremutatónak, modernnek, újítónak gondolom azt, ahogy az izraeli színház a saját történeteivel bánik. Ahogy a másikat, a kisebbséget mutatja és olyan írókhoz is hozzá mer nyúlni, akik valamikor az állam ellenségének számítottak. Egy „terrorista”, egy „mocskos arab” is hangot kaphat Tel-Aviv színpadán. Nem, kérem, ez nem vakság, ez olyan bátor-ság, amire büszkék kell, hogy legyünk, mert a legnehezebb dolog a „másik” szemszögéből is megmutatni (ne adj’ isten átélni) azt, ami a „mi” oldalunkról olyan egyszerű!

„Hiszen a „másik” az félelmetes, viszsztatizáló, furcsa szokásai vannak, nem eszik „rendes ételt” és ki tudja, kivel hál az éjszaka!

Ha ebben a furcsa másokban megpróbáljuk meglátni magunkat (Ghaszan Kanafanin sem lehetett könnyű és nekünk sem lesz az), de őszintén és kompromisszumok nélkül (mint a jó színházban), akkor még az is lehet, hogy ha akarjuk, nem marad mese a közel-keleti béke.

Amén. ■

A régi sebekből új erő fakad

..... Schnapp Lea

Kezetét vette a nagy vakáció és javában zajlik a pedagógusok évi továbbképzése: új módszerekkel ismerkednek, új tematikákat tanulnak a következő tanév feladatainak sikeres kivitelezése érdekében.

Mint mindannyian tudjuk, a történelem tanításának egyik szomorú fejezete a soá, a több mint 70 évvel ezelőtti fájó események felidézése. Ahogyan távolodunk az elmúlt évszázad kegyetlen eseményeitől, úgy válik egyre nehezebbé a demokráciában született és nevelkedő gyermekek számára az elképzelhetetlenül irracionális népiártás megértése, de ugyanakkor hangsúlyozódik az emlékezés fontosságának szerepe, a megfelelő tanulságok levonása.

E célok elérésében még mindig segíthetnek a túlélők, akik saját életük és szenvedéseik felelevenítésével a tanítók, tanárok didaktikai és pedagógiai munkáját támogathatják.

A Jad Vasem keretében működő soá-történelem kutató és továbbképző nemzetközi intézet július első felében rendezte meg az idei nyári egyik legfontosabb konferenciánapot, amely az állami és vallásos iskolák tantervi számára előadásokat, megbeszéléseket és túlélt visszaemlékezéseit tartalmazta.

Az előadásomért kapott emléklapok

Nagy megtiszteltetés volt számomra, hogy a Jad Vasem meghívására a vallásos iskolák egész országából érkezett mintegy 150 tanárnője előtt tarthattam előadást.

A zsidók kiirtását célzó ördögi terv nem csupán a megszokott élet minden területének megszüntetését, elrablását jelentette, hanem – még a fizikai gyilkosság előtt – az emberi lélek megsemmisítését.

És talán a zsidóság legnagyobb győzelme lett, hogy a lelkiünket végül

nem tudták megtörni, és – ahogyan a próféta megjövendölte (*Jeremiás könyve 8:21*) – a szenvedésekből új erő fakadt. Megeződöttünk és folytatni tudtuk életünket, mert a lelkiünket száz sebből vérezve bár, de sikerült megőriznünk, és a benne lévő érté-

Tizenhatodik évemet nem találom sehol. Elrabolták Auschwitzban.

keket később át tudtuk adni az utódainknak is.

A szavaimra váró közönség sorai között ott volt néhány unokám, akik már jól ismerték a történetemet. Egyikük, Efrát, rajzokat, illusztrációkat vitetett a mögöttem lévő fehér vászonra, közelebb hozva a fiatal lányként elszenvedett eseményeket.

Nem készültem, a pillanat adta emlékekre bízom magam, amelyek széles folyamként törtek elő lelkem és elmém legmélyéről...

Elmondtam, hogy tizenhatodik évemet nem találom sehol. Elrabolták Auschwitzban. Ott álltam a 8-as gyermekblokkban, ahol velem együtt ezer kislány zokogta az „anyám”, „mami”, „édesanyám” szavakat. És én ott álltam a barakk közepén és ugyanígy mit tehettem egyebet? Versekét szavaltam, a szép békeidőben tanult szebbnél szebb költeményeket, hogy eltereljem a figyelmet a bennünk égő fájdalomról.

Évike kishúgomat elszakították tőlem, édesanyámmal együtt. Ahogyan feltört bennem a drága testvér hiánya miatt 72 éve tartó fájdalom, elmeséltem egy másik történetet is. Még otthon voltunk, amikor Évike egy el-

Efrát rajza a szülői házról és a cicáról

hagyott fekete kiscicát cuclisüvegbeletetett, mert nem volt mamája. A soá után hazaérkeztem az apám építette házba, de az új lakók még csak be sem engedtek, csupán Évike kis fekete cicája fogadott, nyávogott, sirt a vissza soha nem térő kis gazdája után.

A történetet unokáimnak is elmeséltem, Efrátnak is, aki ezt a lelki keresztül látta, festette meg. És a csoda folytán édesapámnak a félegyházi gettó területén, a háború után megtalált imazacsója ugyanígy, utódról utódról öröklődik, az idők végezetéig...

Efrát rajzai kísérték előadásom, elbeszéléseim szavait.

Meséltem Felláról is, aki a 8-as gyermekblokk mentőangyala volt. A hallgatóság soraiban ott ült Gitta, aki jelenlétével megerősítette emlékeimet. Gitta 14 évesen került Auschwitzba és – cseppet sem csodálatos módon, hanem természetesen – ugyanúgy emlékszik mindenre, ahogyan én magam is emlékezem...

Homeburg következett, a Telefon-

ken-gyár. Éhezés, korbács, vér, sebek. Aztán a felszabadulás. Már nem volt szülő, testvér, otthon. Szülővárosom, Félegyháza ridegen, idegenként fogadott.

Alijázunk a férjemmel és kislánkkal, összes tulajdonunk egy hátizsák volt. Megtalált új hazánkban szokatlan környezet fogadott, forró klíma, új

A zsidóság legnagyobb győzelme lett, hogy a lelkiünket végül nem tudták megtörni.

nyelv, kemény küzdelem a mindennapi kenyérért. Gyermekeket szültem és neveltem, jöttem az unokák, majd a dédunokák. Együtt, és külön-külön is, a náciizmus feletti győzelmünket jelentik... Pedig én nem voltam soha 16 éves.

Innen Jeruzsálemből, a Jad Vasemből kiáltom a világba: igaz, a családunkat elpusztították, ifjúságunkat elrabolták, vagyunkból kifosztottak, sokunkat megnyomortottak, de itti vagyunk, élünk, remélünk, és igen: *Am Jiszráél chájl! Izrael népe él!*

Köszönetemet tolmácsolom a közönségnek, köztük a jelenlévő unokáknak, akik figyelemmel, együttérzéssel követték szavaimat, a szomorú múlt emlékeit.

Azonban mindenekelőtt a Jad Vasem munkatársait illeti hálás köszönetem, akik lehetővé tették ezt az emlékezést, a kezdeményezésért, a példás kivitelezésért. A Mindenható áldását kérem rájuk és munkájukra!

Az előadásomért kapott emléklapokért pedig a legkedvesebb tárgyaim között őrzöm meg. ■

A köszönet virágai a Jad Vasem munkatársainak

Egy bárban az „ellenséggel”

PALESZTIN GAY PARTI IZRAEL SZÍVÉBEN

..... Steiner Kristóf

Az arab kultúrkör és a homoszexualitás cseppet sem idegenek egymásnak – elég, ha az ottomán birodalom gőzfürdőire gondolunk, amelyek közül rengetegben Törökországtól Libanonon át Egyiptomig a mai napig zajlik a móka nap mint nap. Ám ezek a férfiak gyakran házas emberek, akik nem is álmodnának róla, hogy az életüket férfival kössék össze, mi több homoszexuálisnak sem vallják magukat – már csak azért sem, mert az egyre erősödő iszlám radikalizmussal nem merik felvenni a harcot.

Az arab országokkal szemben Izraelben, Tel-Avivban még az arab közönség számára rendezett gay partisorozat sem jelent újdonságot: a város egyik legkedveltebb melegbárja, a *Shpagat* rendszeresen szerepelt nemzetközi szinten elismert arab zenei csillagokat Fahel – azaz bika – nevű bulisorozatán. Ám a városközpont menő bárja inkább az egyébként is liberális családban felnőtt arabokat vonzza, illetve az izraelieket (szefárd zsidókat), akiknek családja Marokkóból, Iránból, Tunéziából, vagy más arab országokból érkezett.

Szívárványhid Tel-Avivba

Izrael határain kívül a Közél-Keleten nyíltan és büszkén melegnek lenni meglehetősen merész vállalkozás. Aki követi a nemzetközi híreket, hallhatott róla, hogy az elmúlt évek során számos afrikai ország lakosai emelték fel a hangjukat a férfirabszolga-kereskedelelem ellen: az Öböl-menti országok gazdagjai előszeretettel hozatnak maguknak srácokat Afrikából, akik egy jobb élet reményében önként utaznak el. Mindeközben a térség majd minden országában tüzzel-vassal kergetik a „bűszke melegeket”: Bejrútban és Kairóban egyaránt szerveztek zsidó „gay-vadászat” a tradicionális gőzfürdőkben, Irán miniszterelnöke pedig nemrég a brit televízióban jelentette ki: „a mi országunkban azért nincs szükség melegjogi törvényekre, mert számunkra a homoszexualitás ismeretlen fogalom”.

A félhivatalosan működő, a muzulmán országok LGBTQ közösségeit támogató szervezetek tehetetlenek, és bár Izrael – amely Szíriával, Libanonnal, Jordániával és Egyiptommal is határos – a világ legprogresszívabb melegjogi törvényeinek hazája, a környező országok homoszexuális arabjai közül sokan álmodni sem mernek a határ átlépéséről. Egyesek az országai kormányai közötti feszültség kapcsán, mások az ismeretlentől való félelem miatt, megint mások pedig attól tartanak, hogy soha többé nem akaródná hazamenni.

Az arab országokkal szemben Izraelben, Tel-Avivban még az arab közönség számára rendezett gay partisorozat sem jelent újdonságot: a város egyik legkedveltebb melegbárja, a *Shpagat* rendszeresen szerepelt nemzetközi szinten elismert arab zenei csillagokat Fahel – azaz bika – nevű bulisorozatán. Ám a városközpont menő bárja inkább az egyébként is liberális családban felnőtt arabokat vonzza, illetve az izraelieket (szefárd zsidókat), akiknek családja Marokkóból, Iránból, Tunéziából, vagy más arab országokból érkezett.

Tel-Aviv ugyanis nem csak LGBT-, de toleranciafóváros is: két kezemen nem tudnám összeszámolni, hány keresztény és muzulmán arabot ismerek, akik itt, a Fehér Városban találták meg önmagukat – és sokan a másik felüket is, nem egyszer akár zsidó srác személyében. És bár az ő történetük sem egyformák – van, aki palesztin, van, aki izraeli arabnak vallja magát, akad aki otthon azt tanulta, hogy minden zsidó muzulmán gyereket vért issza reggelire, mások pedig megmentőiként gondolnak Izraelre, az országra ahol melegek nem kell színelniük – havonta egyszer több százán gyűlnek össze, hogy Tel-Aviv hípszter-negyedében, a Florentinben együtt felejtsek el a családi, kulturális és politikai konfliktusokat... egy „palesztin gay partin”.

Csak a Hamász meg ne tudja

A nem mindennapi buli este hatkor kezdődik, és mire tizenegyet üt az óra, már vége is – hiszen a palesztin területekről érkező srácoknak haza kell jutniuk mielőtt megvirrad. Az eseményre egy barátomom keresztül kaptam meghívót a Facebook oldalamon, és nem is volt kérdés számomra, hogy nyitott szívű, a sokféle és sokszínű, komplex igazság iránt érdeklődő emberként ott a helyem. Bár keresztény kultúrkörben nőttem fel, buddhista nevelésben részesültem, a párom pedig egy izraeli zsidó, kabbala tanulóként mindig fontosnak tartottam észben tartani, hogy ha sok mindenben nem is értünk egyet, mindannyian szeretetre vágyunk, és arra, hogy ezt megoszthassuk másokkal. És hogy azok, akiknek szeretetet adunk, és akitől szeretetet kapunk, honnan származnak vagy milyen vallást gyakorolnak, egyáltalán nem számít. Ezt támasztja alá az is, hogy a buliba megérkezve egy izraeli biztonsági őrfogadta az érkezőket, ha pedig valaki látványosan nem arab volt – mint mondjuk én a kék szememmel és szőke lobonccommal –, azt készségesen a bárhoz vezette, hogy megkímélje

FOTO: STEINER KRISTÓF

Havonta egyszer több százan gyűlnek össze, hogy együtt felejtsek el a családi, kulturális és politikai konfliktusokat.

öt az esetleges kellemetlen meglepetésektől. Az első arab – a híres közéleti ányispálinka – után ugyanis szertefoszlik minden feszültség: a különbségek eltűnnek, és csak a fergeteges hangulat marad.

A színpadot a legbátrabbak foglalják el: a női ruhába öltözött vendégek, akik tradicionális arab és mai dance zenét merészen magukba olvasztó slágerekre rázzák. Közvetlen mellettem hat-hét félmeztelen pasi körtáncol kézenfogva. Akad köztük kitétovált, kigyúrt arab fickó, de pocakos, szőrös maci is, és mind önfeledten ropják, időnként látványos szökkenésekkel tarkítva a szokatlan koreográfiát. A barátaimmal hamar azon kaptuk magunkat, hogy arról beszélgetünk: milyen szurreális belegondolni, hogy külső szemlélőként milyen gyakran megengedjük magunknak az itélkezést mi, emberek. Gyakran minden arabot, zsidót, cigányt, amerikai, keresztényt, jobbot és balost egy kaplap alá veszünk, miközben az előttem táncoló srácok között például nyilván akad olyan is, aki büszke izraeli arab, sőt, az izraeli seregben is örömmel szolgál, ugyanakkor olyan is, aki egyenesen megtagadja Izrael létezését, és a cionizmust a náciizmushoz hasonlítja. Épp úgy, ahogy az izraeliek között is akad, aki elfogadhatatlannak tartja, ha a gyermeke egy nem-zsidóval randizik, és olyan is, aki viszont minden esélyegyenlőség-tüntetésen jelen van.

És azt hiszem, ez lenne a közéleti béke kulcsa: bár nyilvánvalóan hozzánk tartozik mindaz, amit magunkkal hoztunk a családuktól, amit megtartottunk az őseink tradíciói közül, ám amíg az identitásunkat elsősorban a minket körülvevő határok és az azokon belül épp aktuális vallási többség határozza meg, soha nem fogunk tudni közelebb kerülni egymáshoz. Amit viszont gyönyörű volt látni, ahogy ezen az éjszakán Tel-Avivban, hogy a sok rémhír, és előítélet ellenére ezek a srácok ide mernek jönni, és garantáltan visszatérnek jövő hónapban is – vélhetően még több „tilosban járó” barátal.

Aznap éjjel az Ezeregyéjszaka meséinek cenzúrázatlan változatával álmodtam. Amikor másnap reggel felébredtem a közeli mecset műzeumjének éneke, egészen új színben láttam a Közél-Keletet. Leginkább rózsaszínben. ■

Szuszia

EGY SZEBB MŰLT NYOMÁBAN

Egy név, három hely. A három Szuszia egymástól tíz perc sétára fekszik a Hebrontól délre eső dombos, félsivatagos vidéken, Jatta palesztin város és Arad között: az egyik egy ókori rom, a másik egy palesztin falu, a harmadik pedig egy zsidó telep.

••• Korányi Eszter •••

A hely ismert története az 5. századig nyúlik vissza, ekkor épült a ma részben felújított zsinagóga is, az egyik a Júdeában ismert négy közül. A települést zsidók lakták legalább a 8. századig, de lehet, hogy egészen a keresztések érkezéséig; a 8. század körül jelentek meg az arabok, akik a zsinagóga egy részét mecsetként kezdték el használni.

A települést a 19. századig hol lakták, hol nem – ám a ku-

„legújabb Szusziában”, a palesztin-beduin település egyik sátrában. Mivel későn érkeztem, a bejáratban állodgáltam, amíg az egyik idősebb helyi úr ellentmondást nem tűrően beinvitált a sátorba, jelentőségteljesen megütögetve botjával azt a helyet, amit a padlón nekem szánt. Így a történet utolsó pár percét már együtt hallgattam meg nagyjából 30 zsidó aktivistával, akik a világ minden tájáról érkeztek ide tíz napra, hogy palesztinokkal és izra-

Az egykori lakosoknak mára ugyanúgy jegyet kell váltaniuk a belépéshez, mint bármilyen idegennek.

tatások szerint e század elejétől fogva a területet három beduin nagycsalád használta, akiknek állandó lakhelye Arad mellett volt. Az őszi-téli hónapokban ide jártak legeltetni, gazdálkodni – főleg olajbogyót szüretelni.

Izrael megalapítása jelentősen megnehezítette ezt a félnomád életmódot – így járt gyakorlatilag az összes beduin törzs a mai Izrael, illetve Jordánia területén –, azonban a jordán-izraeli határ 1953-as véglegesítéséig még úgy-ahogy, de sikerült fenntartaniuk ősi, kétféle életformájukat. Amikor végképp lezárták a határokat, úgy alakult, hogy éppen Szusziában voltak, így ott ragadtak. Azóta is itt él nagyjából 250-300 ember.

Ezeket az utolsó mondatokat Nasszertől hallottam egy forró júliusi napon, aki egy nemzetközi csoportnak mesélt a falu történetéről a

eli zsidókkal együtt erőszakmentes akciókkal hívják fel a figyelmet a palesztin lakosság küzdelmeire Betlehemben, Hebronban és a városokhoz közel eső falvakban.

Nasszer a falu egyik vezetője és jól beszél héberül, így ragadtak. Azóta is itt él nagyjából 250-300 ember. Ezeket az utolsó mondatokat Nasszertől hallottam egy forró júliusi napon, aki egy nemzetközi csoportnak mesélt a falu történetéről a

A csoport idősei és fiataljai beszélgetve emlékeztek az egykori otthonukra, amely ma nemzeti parkként funkcionál

működik annak érdekében, hogy sikerüljön véget vetni a falu rendszeres lerombolásának. Valódi céljuk az lenne, hogy visszatérhessenek az ősi zsinagóga közelébe, ahonnan az ásatások miatt 1987-ben kitelepítették őket, és azóta még látogatóba se nagyon térhetnek oda vissza.

Csoportunk érkezésének napja azért is volt különleges, mert a falu apraja-nagyja, valamint jó néhány, azóta máshol élő helyi is látogatásra készült az ásatások helyszínére, régi otthonukhoz, amely ma nemzeti parkként funkcionál. Mára az egykori lakosoknak ugyanúgy jegyet kell váltaniuk a belépéshez, mint bármilyen idegennek.

Az esemény nem nélkülözötte az izgalmakat sem – pont aznap reggel az egyik zsidó telepese nek épp ott, az ősi zsinagógánál tartották a bár micvó ünnepségét, a két csoport között pedig nem túlságosan jó a viszony, sőt.

A beduin Szusziából érkező majd' 150 ember békésen gyalogolt a tűző napon a nemzeti park felé, és miután a szervezők megváltották a belépőjegyet mindenki részére, az ör beengedett minket. Úgy tűnt, hogy a bár micvónak is vége van, így békésen tölthetünk ott nagyjából két órát – sétálással és meséléssel telt.

Bár nem értek arabul, elég világos volt, hogy az idősebb generáció tagjai azt magyarázták egymásnak és a fiataloknak, hogy hol éltek régebben. Bebenéztek a barlanglakásokba, a kutakba (amik persze most ki vannak száradva), a kamaszok

szelfiztek, a nők csoportokban fényképezkedtek, a kisbabák sírtak, vagy elaludtak. Ha nem tudtuk volna, hogy kik is ezek az emberek, az egész hétköznapi turistalátogatásnak is tűnhetett volna.

Végül odaértünk a zsinagógához, ahol a csoport idősei meséltek arról, hogy milyen volt itt az élet, beszéltek a düláról, aki világra hozta a kisbabákat, és aki nemrég halt meg – és arról, ahogy az elinté barátságos régészek nyomán megérkezett a hadsereg és kilakoltatta őket.

Arabról héberre, majd héberrel angolra fordították a történeteket, a csoport kamaszait tízpercenként kellett leparancsolni az árkádokról, ahova felmászta – de egyvalami világosan kiderült: ez a közösség boldog volt itt, az egyszerű, de ismerős körülmények között, az olajfák és a legelőik mellett, és ahol most vannak, az sokkal rosszabb. Történetüket még szomorúbbá teszi, hogy a hadsereg is elismeri, hogy ez a földdarab, és is, ahol most a zsidó telepesek élnek, az 1880-as évek óta bizonyítottan palesztin magánemberek kezében van – így minden joguk meglesse arra, hogy itt éljenek. Ezek után szétszéledtünk. Én

Az egykori zsinagóga romjai, amelynek feltárása miatt az itt élő beduinoknak el kellett hagyniuk lakóhelyüket

Haledhez csatlakoztam, aki szintén jól beszél héberül – kerésként dolgozik Jeruzsálemben. Ő megmutatta nekünk a nagyapja barlangját, ahol a felirat szerint 1500 évvel ezelőtt fazekasműhely működött, majd elvitt a saját barlangjukba. Ennek egy részét befalazták, illetve feltöltötték földdel, de ő megmutatta, hol volt átjáró egy másik szobába, és mesélt róla, hogy kisgyerekként hogyan közlekedtek a lakásokat összekötő alagútrendszerben. Most járt itt először a kilakoltatás óta. Megviseli a látogatás, nem akarja magát sokszor kitenni ilyesminek. Sok embert lakoltattak és lakoltatnak ki a mai napig az otthonaikból, ilyen-olyan okok

ból. Az én felmenőim között is akad nem egy ilyen, és valószínűleg bármelyik zsidó ember elmondhatja magáról ugyanezt. Azonban ez után a békés közös séta után felmerült bennem egy álmokép. Lehetne akár úgyis, hogy ezek az emberek visszaköltöznek a zsinagóga köré, folytatják a megszokott életüket, a turisták meg két jegyet útrének egy csapásra: betekintést nyerhet-

nek egy eltűnőfélben lévő fél-nomád kultúrába, és közben még egy ősi zsinagógát is megnézhetnének. Azt hiszem, Nasszeréket sem zavarnák a látogatók – eladhatnák nekik a szőttéseiket és a kecske- és juhtejből készített sajtjaikat. Ki tudja, talán ha sokaknak vannak hasonló álmaik, és közben találkoznak is egymással, talán egyszer ez is valóra válhat... ■

Három férfi érkezett Cuscóba.

– Késő van, nem illik ilyenkor zavarni a papot – mondta Pepi, a legidősebb indián, miközben görcsösen szorongatta piszkos kalapját.

– Talán a templom padjain tölthetnének az éjszakát – tanácsolta Alejandro, aki az esőerdők mélyéből származott.

Urbano figyelte a tornyot, amelynek keresztjét már beborította a közeledő sötétség. Ő elég bátor volt ahhoz, hogy belépjen a nehéz spanyol kapun, míg kétszer keresztet vetve a Miatyánkat mormogta.

Amikor a három indián belépett a templomba, a pap éppen befejezte az esti imáját. Odaléptek hozzá. Pepi megszólalt:

– A Rio másik oldaláról jöttünk, Cotambambasból. Sürgős beszélőnivalónk lenne a pap úrral.

– Jöjjenek hát be. Biztos megéheztek a hosszú úton. Van valami szerény enniváló a konyhámban.

A pap kukoricakenyeret tett az asztalra. Ezt egy korsó kecsketej követte. Olyan volt a vacsora, mint amit az indiánok évszázadok óta megszoktak.

Évés után a pap látogatásuk célja felől tudakozódott.

Egy bolíviai szent

•••••••• Arje Singer elbeszélése ••••••••

Pepi válaszolt:

– Kegyelmes urunk, hogyan avatnak egy egyszerű embert szentté?

A pap elmosolyodott. Öreg arcán a ráncok kisimultak. Fehér haját hátrasi-mította, és így válaszolt:

– A szentek avatása az egyház által kiadható legnagyobb megtiszteltetés. Olyanok kapják meg, akik mártírhalált haltak a keresztény hitért. Olyanok is, akik életük folyamán csodákat tettek az emberiségért. De halljuk a ti történeteket!

– Urunk biztos hallott a Doctore urunkról – kezdett bele Alejandro a meséjébe.

– Dr. Santos? Eddig még nem volt szerencsém hozzá.

– Az első csoda a megérkezése volt. Ennek már legalább negyven éve. Ott állt börtáskájával a kezében, a spanyol nyelvet rossz kiejtéssel beszélte. A Doctore nem mondta, hogy a mennyből jött, de mi ezt hamarosan felfedeztük. Megkérdezte, van-e beteg

közöttünk. Természetesen volt elég. Ő orvosságot adott. A második csoda, hogy a betegek meggyógyultak.

Pepi vette át a szót:

– Azt akartuk, hogy közöttünk maradjon mindörökké. Építettünk neki egy kórházat. Minden tavasszal kimeszeltük a házát. Egyszerű emberek vagyunk, de úgy tekintettünk rá, mint egy ősi istenre. Doktorunk fehér köpenyben éjjel nappal dolgozott. Ő hozta világra a gyermekeinket. Mérgezett lábukat amputált, emberek életét mentette meg. Aztán mindig volt jó szava még az asszonyokhoz is: „Ne féljenek, fizethetnek legközelebb.”

E ponton a pap elveszítette a türelmét.

– Jöemberek, ez a kötelessége az orvosnak! Én nem láttok itt csodákat.

– Visszaadta a szeme világát egy vak gyereknek! – tette hozzá Pepi. A pap arájára nézett.

– Egy szép napon meg fogom látogatni Dr. Santost – mondta.

Nagybeteg kisgyerekek

SZÍVMŰTÉTEK SZÁRMAZÁSRA VALÓ TEKINTET NÉLKÜL

..... Vadász Éva

Johan magas, szőke, mókás holland fiú, mélyre dőfő szarkazmussal és igaz keresztény hittel megáldva. Olyan srác, aki úgy ugrik át egy kerítést, hogy az egyik kezét lazán ráteszi, és a hosszú lábait egyszerűen átlibbenek utána. Johant imádják a gyerekek. Ez jó a munkájában. Izraeli kórházakba fuvaroz muszlim gyerekeket nyitott szívűműtetre. A *Sevet Achim* nevű civil szervezetnél önkénteskedik Jeruzsálemben, a székelyük a Közél-Kelet hajdani első gyermekkórházának épületében, egy ódon, kacskaringós folyosókkal teli arab villában van. Innen utazik rendszeresen a gázai vagy a jordán határhoz, vagy más palesztin területek közelébe, ahol felveszi a gyerekeket meg az anyákat, és elszállítja őket a vizsgálatra a Tel-Aviv melletti Holonba. Ezen az úton kísérjük el.

A határátlépés most pont zökkenőmentes, de Johan sokszor ütközik számára érthetetlen, ámde általa megoldandó nehéz feladatokba. Ha megvan a gyerekek összes papírja valamennyi hatóságtól és kórháztól, akkor is visszaküldhetik őket a határról. Nemrég egy Beer-Sevához közeli, a zöld vonalon túli palesztin területről szállított egy műtetre váró gyereket. Egy olyan ellenőrzőpontra akartak átlépni, amelyet palesztinok használnak, és nem sikerült. Átszáguldott egy 6 km-rel távolabbi határátlépőhöz, ahol azonnal átengedték őket. Johan azt mondja, az átlépés függhet attól, hogy az épp szolgálatot teljesítő izraeli kiskatona szíve szerint hogyan dönt. Mosolyogva ingatja a fejét:

– Életveszélyben kötelező átengedniük. De még nem volt rá példa, hogy egy beteg gyerek ne tudott volna átjönni. Soha nem lehet ezt megérteni.

Az anyósülésen ülő Lina nevet, és fordítja Johan fanyar mondatait az anyáknak. A jeruzsálemi keresztény arab lány a *Sevet Achim* Gáza-koordinátora. A helyi orvosokkal tartja a kapcsolatot, fordít, beszél a családokkal, a meghívókat ő juttatja el a családoknak és a hatóságoknak. Három éve dolgozik itt, azelőtt bibliatanár volt, Betlehemben tanult, a második intifáda során az egyetemre menet többször visszafordították a határról.

Gyerekek és anyák

A kisbuszunkban három gyerek és három anya utazik a kórházba. Juszeft öthónapos, észak-iraki kurd kisfiú. Előzetes kivizsgálásra megy. Láthatóan nagyon gyenge. Hosszú szempilláit lassan emeli. Jaszna és Kawuar kurd kislányok, szintén szívűműtetre várnak. A kórház parkolójának öre ismeri a kisbuszt. „Sálom – mondja –, már nagyon várják magukat!” A holoni

Edith Wolfson Egészségügyi Központ előtti kert színes faszékai egy balatoni SZOT-üdülő hangulatát idézik, csak itt pálmák adják a kevés árnyékot a kertben. A gyerekek és az anyák nyugodtan szállnak ki a kisbuszból, újabb önkéntesek köszöntik őket anyanyelvükön, arabul.

Az apparátus

A központban az orvosok esti, éjszakai szabadidejüket feloldozva, önkéntes munkában gyógyítják a „külföldi” gyerekeket – a legtöbb munkát Dr. Kurk, a kardiológus Dr. Tamir és a projekt vezető sebésze, Dr. Lior Szaszon végzik. Különleges projekt ez, rengeteg papírmunkával. A jól működő apparátust a kórházi nővéreken, az adminisztrátorokon és a *Sevet Achim*on kívül számos más izraeli szervezet, de a német *Ein Hertz für Kinder* is segíti. Őket pedig többek között Izrael állama támogatja. Timothy, egy kisebb alapítvány koordinátora is hozott ma gyerekeket. A palesztin–izraeli kapcsolatok javításáért ökumenikus egyházi támogatással Amerikában létrejött alapítvány, a *One New Heart* a legnagyobb és legismertebb gyermekmentő szervezet, a dr. Ami Cohen által alapított *Save a Child's Heart* (SACH) alvállalkozója.

A SACH azon kívül, hogy megtalálja a gyerekeket, beszerzi a meghívókat, az engedélyeket, fuvarozza a betegeket és családtagjaikat, szállást biztosít a számukra a lábadozás idejére, azt a nem kis feladatot is magára vállalja, hogy előteremti a pénzt a műtétekre. A kórház ötven százalék kedvezményt tud biztosítani ezekre a beavatkozásokra, így jőszerűen veszteségesen dolgozik. Gázából 1994 óta, Irákból, Kurdisztánból, Jordániából, Zanzibárból, Etiópiából és más országokból, pl. Romániából is 2003 óta fogadnak gyerekeket ezek az elköltezett orvosok. A Wolfson mellett az izraeli Schneider és Sheba kórházakban is működnek hasonló projektek.

A családok maguknak veszik meg a repülőjegyet. Az izraeli határhoz helyi szervezetek viszik őket, onnan az izraeli civil szervezetek fuvarozzák el őket a kórházba. A meghívót és az orvosi papírokat elviekben egy nap alatt meg tudják szerezni. A palesztin hatósággal viszont nehéz együttműködni.

A Területi Fejlesztési Minisztériumnak a nem baráti országokból érkező gyerekek nyitott szívűműteteire külön költségvetése van.

Jonathan

Jonathan 23 éve tevékenykedik Izraelben. Hosszú harc állt már akkor mögötte céltalan élete és bizonytalan jövőképe miatt. Álmában jelent meg neki Jézus és azt kérdezte: Jössz-e hozzám? Fogta a hattagú családját és az USA-ból ideköltözött. Újságíróként helyezkedett el a *Reader's Digest*-nél. Épp orosz bevándorlókról írt, amikor először találkozott azzal a félelmetes problémával, amikor a pénz válaszol az életre. Egy ukrán anya kérte meg, hogy segítsen a gyerekének: 60 ezer dollárba került a csontvelő-átültetés, ami megmenthette volna az életét, de a bevándorlóközpontban ezt a pénzt nem tudta összeszedni.

Jonathan beszélt az orvossal, aki kerek perec megmondta neki, hogy meg tudják csinálni a műtétet, de a pénznek az utolsó agoráig meg kell lennie – akár a mütő ajtájában is meghalhat a gyerek, ha

nincs meg a megfelelő összeg. Jonathan nem volt képes azt mondani az anyának, hogy lenne megoldás, de nem elég értékes a gyerek. Tudta, hogy sok helyen ez történik, de a hite ekkor már erősebb volt egy kóssa ötletnél, és tudta, hogy talál megoldást. Keresztény gyülekezetekben kezdte el a pénzgűjtést. A kórház engedett az árból. A gyereket sikeresen megműtötték. Akkor 13 éves volt. Egy évvel később hirtelen meghalt.

Addigra Jonathan már több gyerek életéért küzdött meg a hatóságokkal, kórházakkal és 1994-ben megalapította a *Sevet Achim*ot. Keresztény amerikaiaként nem tudott Izraelben letelepedni, Jordániában a saját házában ápolja a mütét előtt és után a gyerekeket. Hogy kap-e elismerést? A feleségétől, néha. De úgy látja, hogy a Palesztin Hatóság és Jordánia is tiszteli a *Sevet Achim* munkáját.

Az önkéntesek

Megvizsgálják a gyerekeket, kiderül, hogy Juszeft azonnal operálni kell. Anyja könnyeiben félelem és egyben megnyugvás, végre itt az idő, túl leszünk rajta. Önkéntesek veszik körül, nyugtatják, beszélgetik, amíg a mütétet előkészítik. Kristina és Dalia a *Sevet Achim* önkéntesei. Kristina beszél kurdul, tavaly júliusban kezdte az önkéntes tolmácsolást, a kórház és az anyák között segít. Segít megérteniük, hogy mi történik a mütét előtt, alatt és közben. Dalia egy németországi idősök otthonában dolgozott nővérként. Most ő is a gyerekeknek segít. Mindent megtesz a héber nyelv megtanulásáért, de amíg még nem fejleszti társalgási szintre, azt valja és láthatóan művelni is, hogy szemmel, kézzel és lábbal is lehet beszélgetni.

A következő vizsgálat előtt Fatima, egy újabb önkéntes várja a csoportot. Mosolyát úgy is látni, ha háttal áll. Tel-Avivban pszichológiát tanul. Állapotos. Keddenként önkénteskedik – Izraelben minden diák az általánostól a felső iskoláig csütörtökön teljesíti önkéntes munkáját –, a saját bevallása szerint azért, mert tud arabul. De van egy olyan erő az alma-mosolyában, ami láttán az emberek felderülnek. Ő a híd az orvosok és a családok között. Tolmácsol és szervez. A kontrollra érkezett családok megölelik, elújságolják neki a fejleményeket, begyűjtik tőle a tudnivalókat. Fatima az általános közeli-keleti káoszban egy biztos pont. Mindenki ismeri, aranyosak

mellette a nem aranyosak is. A szülési szabadsága miatt Basil veszi át majd a feladatát. Nagy kihívás lesz helyt állni Fatima helyén. De Basil, aki fizikoterápiát tanul a Tel-avivi Egyetemen, és a békében, a szeretetben és a szavak erejében hisz, elsősorban a gyerekek jövőjét tartja szem előtt és nem a saját maga önkéntes karrierjét. Életet adni a gyerekeknek. Ez a célja a munkájával.

Jaszna és Kawuar alig egyévesek, koruknál jóval kisebb gyerekek. Johan nekik bohóckodik a váróban, hálás a mosolyukért és anyáik nevetéséért. Johan mérnöknek tanult Hollandiában. Pár éve az egészségbiztosítójától nyert egy lehetőséget, hogy önkéntesen dolgozzon egy indiai árvaházban. Játzóteret építettek. Ez volt az első önkéntes tapasztalata. Amikor hazament Hollandiába, beállt egy gyerek lelkeség-ly szolgálatához. Telefonon beszélgetett iskolai problémákról, szülőkkel kapcsolatos gondokról a gyerekekkel. 2009-ben szeretett bele Izraelbe. Azóta rendszeresen dolgozik helyi szervezeteknél. A *Sevet Achim*nál autót vezet, takarít, vásárol, játszik a gyerekekkel.

– Mindegy a gyerekeknek, hogy milyen nyelven beszélünk. A vallás pedig teljesen hidegen hagyja őket. En is ezt vallom – mondja. Nem a vallás, a borszín, a pénzügyi háttér vagy a nemzetiség a fontos, hanem a felebarátod szeretete.

Ad, a *Sevet Achim* sofőrje negyven évig tanított a holland Közlekedési Főiskolán. 2010-ben nyugdíjba ment és a feleségével együtt jött Izraelbe önkéntesnek, az első alkalommal holokauszt-túlélőkkel foglalkozni. Azóta minden évben öt hónapot töltenek itt, és mindig más civil szervezetnél dolgoznak. Amíg a fizikai állapotuk megengedi, a nyugdíj mellett önkénteskednek. Most a jordán határról hozott műtetre öt gyereket és az anyákat, akik a kórházban maradnak. Üres kocsival megy vissza Jeruzsálemba, ami nem jellemző, mindig adódik szállítanivaló, hogy hasznos legyen az egyórási út.

Juszeft még a mütőben van, amikor Johan már búcsúzik a klinikán maradó gyerekektől és az önkéntes társaitól, utolsó bohóckodások, utolsó ölelések mára, aztán beszéjazzza Jaszna és Kawuar gyerekléseit a kisbuszba, hogy elfuvarozza őket Jeruzsálemba, a *Sevet Achim* házába a mütétjükre készülni, egészen a jövő hétig. ■

FOTO: SHEVETORG

A berlini zsidó múzeum

MINDANNYIUNKRÓL MESÉL

..... Steiner Kristóf

Az elmúlt néhány év során egyre több izraeli barátom és ismerősöm tekint Berlinre afféle „második otthonként” – pedig az egy emberöltővel idősebb generáció fejében és szívében a város, és összességében Németország még erősen összekapcsolódott a holokauszt borzalmaival. Amíg egyes országok a második világháború során elkövetett gaztetteket egyszerűen áttették a német megszállásra, Németország, és különösen Berlin a zsidó felelősségvállalást választotta. Rengeteg zsidó ismeret, akiknek a felmenőit Lengyelországban vagy Magyarországon meszárolták le, és a trauma úgy megviselte a családokat, hogy a mai napig nem kívánnak az ösők szülőföldjére lépni, ám Németország évtizedek óta nagyon tudatosan dolgozik azon, hogy a világ minden csúcskébe eljusson az üzenet: „Tudjuk, hogy van, ami megbocsáthatatlan.”

A „mossuk kezeinket” attitűd helyett Berlinben szinte lehetetlen olyan utcasarkot találni, amely nem őriz valamilyen fájdalmas emléket az előzőtt, elmenekült, vagy munkatáborokba deportált zsidó közösséggel kapcsolatban. Ilyenek az egykor zsidók lakta épületek előtt a járdába ékelt emléktáblák, a Brandenburi-kapu mellett a monumentális, névtelen sírkövek labirintusára emlékeztető holokauszt-emlékmű, vagy épp a zsidó múzeum, amelynek épülete már önmagában is erőteljes művészeti alkotás – leginkább egy gigantikus, kívül-belül körbejárható, élő, lélegző szoborhoz tudnám hasonlítani, amelyet minden látogató saját belátása szerint fedezhet fel és értelmezhet.

EGY KIÁLLÍTÁS TÁRGYAI

A nyers betonfalak éles vonalakat írnak le, az ablakok ostorcsapásoknak tetszenek, odabent pedig az épület minden egyes szeglete mesél valamit. Olykor eltűnt zsidó családok személyes tárgyaival – legyen az egy egykoron Berlin-szerzte híres izraelita ruhatervető varrógépe, amely életben hagyott „lélekként” maradt ott a szabóságban, vagy egy kislány levele Auschwitzból, melyben megírja, hogy vannak napok, amikor egy darab margarint kapnak ebédre –, máskor Hitler uralmának tárgyi emlékeivel, például plakátokkal, amelyek megtiltják a zsidóknak, hogy nyilvános helyeken mutatkozzanak, legyen szó színházról, uszodáról, vagy akár egy élelmiszerboltról. Megint máskor pedig évszázadokkal a holokauszt előtti időkbe, a középkori zsidóüldözések korába utazhatunk vissza, amelyekről már nem tanítanak az iskolában, így sajnálatos módon a kollektív tudat nem őrizi az emlékeket.

A FALAKBAN ÉLET ÉS A HALÁL

Ami igazán földhöz vágott, az az épületet megtervező Daniel Libeskind zsenialitása: az izraeli építész szürrealis, depimáló folyosókat tervezett, amelyek közül néhány kiállítótermekbe, néhány pedig zsákutcákba vezet – az egyik pedig egy úgynevezett Holokauszt-toronyba: egy mély, ablaklan üregbe, amelynek mélyére tompán besűrűdik az utca zaja. Am a magas, szürke cementfalakon kívül semmi sem látható. Legalábbis nem szemmel – szívvel viszont annál inkább.

FOTO: STEINER KRISTÓF

A másik erőteljes élmény a *Száműzetés kertje*: egy labirintusszerű udvar, amelynek kövezete észrevétlenül lejt különböző irányokba, így a betonfalak között sétálgatva az ember hamar szédülni kezd. Az építész szándéka az volt ezzel, hogy metaforikusan éreztesse a látogatóval mindazt a bizonytalanságot, kilátástalanságot és instabilitást, amit a német szülőföld hátrahagyásával a zsidóknak magukra kellett vállalniuk.

SOHA TÖBBÉ!

A múzeumban eltöltött két és fél óra végére érzelmileg és fizikailag is végtelenül kimerültnek éreztük magunkat – de azt is tudtuk, hogy azzal az energiával, amit itthagytunk, „tartozunk” a világnak. Mi több, mindannyian tartozunk annyival az emberiségnek, hogy észben és életben tartjuk azokat az emlékeket, amelyek megakadályozhatják, hogy megismételjük a saját hibáinkat. Nekünk, Föld-lakóknak nagyon rövid a memóriánk – ennek pedig egyik szomorú és látható indikátora a zsidóüldözés, amely ilyen-olyan ideológiákkal párosulva évszázadonként rendre ismét felüti a fejét. És bár a múzeum nyilvánvalóan elsősorban a zsidók hányattatott sorsát eleveníti fel, a kiállítást övező feliratok, magyarázatok és brosúrák időről időre kitérnek rá: az épületet, és az egész koncepciót mindenki magának érezheti, aki tudja, milyen érzés kiszorított lenni – vallási, faji, vagy társadalmi diszkrimináció kapcsán. Amin a zsidók keresztülmentek, az soha többé nem történhet meg – nem csak a zsidókkal, senkivel sem. Ezért kell békésen küzdenünk az egész világon egyre több csalódott, eltévelyedett embert maga mellé állító radikalizmus ellen. Ebbe pedig egyaránt beletartozik minden olyan ideológia, amely szerint bárki kevesebbet ér a másiknál, csak azért, mert teszzen azt zsidó, muzulmán, meleg, izraeli, palesztin, vagy épp kelet-európai.

MINDANNYIUNK TÖRTÉNETE

Mindannyian egy hajóban evezünk, így aki léket vág a másik kabinjába, saját hullámsírtját készíti elő. A kabbala tanai – a judaizmus misztikus gyökerei – szerint izraelitának lenni valójában nem vallás vagy származás kérdése. Sokkal inkább egy bibliai kód, ami azt jelenti: nem nyugszunk bele a kiszolgáltatottságba és a jogfosztottságba, és hajlandóak vagyunk magunk mögött hagyni az egoista, bosszúsomjas, önző világtrend diktálta rabszolgaságot, hogy megtaláljuk a saját, személyes Kánaánunkat, ahol végre félelem nélkül igazán önmagunk lehetünk, és erre megadjuk a lehetőséget másoknak is. Ez a kitartó, állandó személyes és globális szabadságharc pedig vallásra és származásra való tekintet nélkül mindannyiunk joga, sőt kötelessége. ■

Ezerízű Izrael

SÉTA A DRÚZOKTÓL A BEDUINOKIG

Grünhut Éva

Igen, itt hallottam először a baháiokról. Itt teveltem először a sivatagban, és itt tudtam meg, hogy vannak zsidó és keresztény etiópok is. Itt ettem először kurd kubét, és itt laktam együtt drúzokkal a Golánról. És az egészben az a legcsodálatosabb, hogy ehhez nem kellett országokon keresztül utaznom, nem kellett szabadnapokat kivennem, nem kellett órákat reptereken töltenem. Mert minden itt van egy helyen, egymás mellett, egy picike országban. Úgyhogy útra fel!

Cserkeszek

Két cserkesz kisváros található Izraelben: Kfar Kama és Rehanija. Az össznépesség négyezer fő, ebből háromezren Kfar Kamában élnek. A cserkeszek szunnita muszlimok, akik a Kaukázus területéről érkeztek, orosz üldözöttek elől. A mai napig nosztalgiaiával gondolnak szülőföldjükre, habár az első leteleplők az 1870-es években érkeztek – azaz mindenki Izraelben született.

A cserkeszek roppant hagyomány-

tisztelő, ezért is van saját oktatási rendszerük, ahol a héberben kívül a gyerek a hivatalos nemzeti nyelven – adyge – is tanulnak, de sokan arabul és angolul is folyékonyan beszélnek.

A törökök annak idején szívesen fogadták a cserkesz leteleplőket, akik egyrészt muszlimok voltak, másrészt pedig kitűnő harcosok. Nem véletlen, hogy sokan közülük máig jelentős katonai és rendészeti karriert futnak be.

MIÉRT LÁTOGASSUNK EL EGY CSERKESZ TELEPÜLÉSRE?

• Kfar Kama nagyon közel van a Kinerethez és a Tábor-hegyhez, úgyhogy aki egy kis vizes felüdülésre vágyik, mindenképp ejtse útba.

• Meglátogathatjuk a múzeumot, amit egy 130 éves autentikus házban rendeztek be: számtalan eredeti tárgyat, fegyvereket, háztartási eszközöket és népviseletet mutatnak be. Az idegenvezetés különlegesen élvezetes és informatív, helyi lakosok mutatják be a gyűjteményt a látogatóknak. Magával ragadó a lelkesedésük és az igyekezet, hogy megismertessék hagyományait. Héberül és angolul is igénybe vehető, ajánlott érkezésünket előre telefonon egyeztetni: 050-5857640.

• Érdemes a látogatást a Cserkesz Fesztivál idejére szervezni. Ilyenkor a tárlatvezetésen kívül hagyományos

néptáncbemutatót rendeznek, általában a közönség bevonásával, cserkesz konyha és sajtok kóstolásával egybeköve. Az idei Kfar Kama-i fesztivált sajnos már lekéstük, de Rehanijában általában augusztusban rendezik meg.

• A látogatás és a kulináris élmények elválaszthatatlanok. A cserkesz konyha elengedhetetlen tartozéka a jellegzetes és informatív, helyi lakosok mutatják be a gyűjteményt a látogatóknak. Magával ragadó a lelkesedésük és az igyekezet, hogy megismertessék hagyományait. Héberül és angolul is igénybe vehető, ajánlott érkezésünket előre telefonon egyeztetni: 050-5857640.

Galileai drúzok

A 131 ezer fős drúz kisebbség jelentős része Galileában él, olyan településeken, mint Dalijat al-Karmel, Iszfija, Pek'i'in vagy Hurfeis. A drúzok egy érdekes, egyedi vallással rendelkeznek, arabul beszélő és többek között arab felmenőkkel rendelkező közösség. Sokat ad a vonzerejükhöz, hogy vallásuk úgy mond titkos, csak a beavatottak számára hozzáférhető. Gyakran előfordul, hogy akik nem választják a vallásos utat, valóban nem ismerik a drúz szent írásokat, de iga-

zából ez egyáltalán nem osztja meg a közösséget. A vallás maga a siita iszlám és különböző filozófiai irányzatok, mint például a gnoszticizmus elemeit ötvözi. Egyik fő prófétájuk Suaib, aki nem más, mint Jitró, Mózes apósa. Hát igen, kicsi a világ! A galileai drúzok teljes jogú izraeli állampolgárok, és híresen lojálisak Izraelhez. Az 50-es évek közepétől a drúz férfiak kötelezően szolgálnak a hadseregben, és gyakran magas posztot töltenek be a rendőrségnél és a politikai életben is.

MIÉRT LÁTOGASSUNK EL EGY DRÚZ TELEPÜLÉSRE?

• A drúzoknak nincsenek a hagyományos értelemben vett szent helyeik, de évente bizonyos ünnepnapokon összegyűlnek egy-egy próféta sírjánál. A legismertebb Nebi Suaib, Jitró próféta sírja, a Hittin hegy közelében. A másik jelentősebb Nebi Szabalan, Hurfeis mellett. Általában nagyon vendégszeretően fogadják a látogatókat, és készségesen mutatják meg ezeket a helyeket.

• Dalijat al-Karmel a legnépesebb drúz falu, Haifához közel. Főutcája teli van helyi szuvenirboltokkal – nem véletlen, hogy a Taglit Birthright csoportok egyik közkedvelt célpontja. A boltok között természetesen megannyi drúz vendéglő is megbújik, kitűnő hagyományos konyhával. Mindenképp próbáljuk ki a helyi knaffét és baklavát! Amennyiben csak kóborolni szeretnénk a szűk kis utcácskákon, előbb utóbb belebotlunk Sir Laurance Oliphant pro-cionista felfedező, író, kalandor nyári házába, ahol most egy katonai emlékszooba van berendezve az elesett drúz harcosoknak. A faluban egy kis néprajzi múzeum is található. Telefonos egyeztetés javasolt: 04-8393242.

• Pek'i'in tele van meglepetésekkel. A hagyomány szerint itt található Simon Bar Jocháj barlangja, ahol 12 évig bujdosott fiával a rómaiak elől. Rasbi nem véletlenül választotta ezt

a helyet: kétezer éve megszakítatlan a zsidó jelenlét a faluban, az itt élők a Templom lerombolása után is a Szentföldön maradtak. A mai napig megtalálható néhány zsidó ház Dávid-csillagos dekorációval, egy öreg zsinagóga, és annak szintúgy idős őrzője: Margalit Zinati. Margalit a faluban született, ott töltötte egész életét, gyakorlatilag az egyetlen zsidó lakos. Kérésre kinyitja a zsinagógát, vagy körbevezet a múzeummal átalakított egykori szülőházán. Nagy élmény találkozni vele, habár sokat segít, ha beszél az ember arabul (főleg ezt használja) és ha elég magas ahhoz, hogy segítsen neki az eperfa szüretelésében. A 050-7713357 telefonszámon érhető el.

• És persze megint csak nem hagyhatunk ki további pek'i'ini látnivalókat, mint Szavta Dzsamila szappanboltját, vagy a Miszedet Ec Hatut Bemaajan (hosszú név, de a hely eltéveszthetetlen a főtéren az eperfa mellett: 052-8285631), a Dzsudur (04-9571827) vagy az Al Effendi Hummusz vendéglőket (a főút mellett, 04-9976886).

• A Szambuszak Haarazim vendéglő Hurfeisben majdnemhogy híresebb Szabalan próféta sírjánál. Általában hosszú sor áll és vár a frissen süttött, birkahússal, csirkével, labanévallal megtöltött ropogós finomságra (077-9964552).

Drúzok a Golánon

Jogos a kérdés: a drúzok a Golánon tényleg annyira mások, mint a drúzok Galileában? Egyrészt persze nem, ugyanaz a kultúra, ugyanazok az ételek, hasonló hagyományok. A fő különbség a két közösség között az Izraellel való kapcsolatuk. A goláni drúzok szírieknek vallják magukat, és pár évvel ezelőttig – legalábbis ameddig Szíria létezett – szerettek volna újra Szíriához tartozni. Persze újabb és újabb generációk felnövekedésével ez a nosztalgikus kötődés sokat változott,

ma már egyre több drúz fiatal szeretne izraeli állampolgárrá válni – mert bizony a Golánon élő drúzok többsége állandó helybéli lakos, de nem állampolgár. Gyakorlatban élhetnek bárhol az országon belül, munkát vállalhatnak, tanulhatnak, ahol szeretnének, de nem szavazhatnak, nem sorkötelesek és utazáshoz speciális engedélyre van szükségük. Mindenesetre az elkövetkező évek valószínűleg jelentős változásokat hoznak az állam és a goláni drúzok kapcsolatában.

MIÉRT LÁTOGASSUNK EL EGY DRÚZ TELEPÜLÉSRE A GOLÁNON?

• Mind a négy drúz falu – Madzsdal Samsz, Maszade, Buqata, Ein Kinijje – a Hermon hegy közelében található, úgyhogy a legtöbb izraeli évente egyszer akarva-akaratlanul meglátogatja, amikor honfitársaival együtt tömegesen önzölnének sielni.

• Kevesen tudják, de Madzsdal Samsz mellett van egy gyönyörű vulkáni tó, Birkat Ram. A kékvízű, jég hideg tó mint egy gyöngyszem bujlik meg a hegyek között. A partján található az Emek Habambuk kemping; kis bungalók, zöld pázsit, alacsony padok, párnák és függőágyak. Amennyiben valaki kissé hagyományosabb szálláshelyre vágyik, természetesen hotelek is várják Madzsdal Samszban, mint például a Narkisz Boutique Hotel jacuzzival (04-6982961).

• Persze lehetlenség a Golánon kirándulni anélkül, hogy a történelem vagy az aktuális politikai események ne hatnának ránk. Számtalan

helyen botlunk bele elrozsodott tankokba, elhagyott bunkerekbe, az éjszakai táborút mellett cseverészést pedig szíriai bombázások zaja szakítja félbe. Madzsdal Samsznak is megvan a saját történelmi jelentősége, az úgynevezett Kiabálások hegye (Shouting Hill), ahol '67 után az Izraelben „ragadt” drúzok hangosbeszélők segítségével beszéltek családtagjaikkal. Ma a Birkat Ram felvezető úton, egy kis utcácska végén vethetünk egy pillantást a párszáz méterre lévő határkerítésre, katonai bázisra és a hegyre.

• A másik három faluban is érdemes megállni egy pár órára, meglátogatni a helyi piacot, ahol drúz sajtokat, mézet, edességeket, vagy lényegesen olcsóbb ruhaneműt és háztartási termékeket vásárolhatunk. És megint csak vétek lenne kihagyni egy jó ebédet például a Salom (Béke) vendéglőben Maszadéban.

FOTÓ: GRÜNHUT ÉVA

Beduinok

Ha azt halljuk, beduin, rögtön az összetakolt, düledező házacskákra, legelésző kecskékre és sivatagbeli nomádokra gondolunk. Gyakran elfeledkezünk arról, hogy 60 ezer beduin telepedett le az ország központi és északi részén – bár vitathatatlan, hogy továbbra is mintegy 140 ezer beduin él a Negevben. A beduinok valóban jelentős előnyöket nyújtanak. Például az egészségügy vagy az oktatás területére egyre több beduin nő vonnak be, és ezzel alapvetően megváltoztatják a közösségek életvitelét. Mindazonáltal jó nem elfeledkezni róla, hogy évszázados történelem és kultúra búvik meg a beduin életforma mögött, hogy letelepedésre ösztönöznék őket. Az

érdekek sajnos gyakran ellentétesek, roppant hosszán elhúzódó folyamatokról van tehát szó. Az itteniek azonban csak élni szeretnék az életüket, miközben az állam adta lehetőségek sokszor valóban jelentős előnyöket nyújtanak. Például az egészségügy vagy az oktatás területére egyre több beduin nő vonnak be, és ezzel alapvetően megváltoztatják a közösségek életvitelét. Mindazonáltal jó nem elfeledkezni róla, hogy évszázados történelem és kultúra búvik meg a beduin életforma mögött, amit fontos megőrizni és megismerni.

MIÉRT ÉRDEMES EGY BEDUIN TELEPÜLÉSRE ELLÁTOGATNI?

• Amennyiben szeretnénk többet megtudni a beduin életmódról, érdemes ellátogatni a Joe Alon Beduin Központba. Habár a helyszín elég félreeső helyen van – a Lahav erdő közepén –, összeköthetjük más beduin kisvárosok meglátogatásával. Az itt bemutatott tárgyak jelentős részét Avner és Orna Goren régész házaspár a Szinaj-félszigeten gyűjtötte össze és Izrael visszavonulása után szállították az országba. Aki szeretné megtudni, hogyan és hova célszerű egy beduin sátrat felépíteni, vagy mit jelent az, ha csak egy fél pohár teát szolgálnak fel, vagy mi az a rababa, az jó helyen jár.

• Ha már a környéken járunk, vétek lenne kihagyni a Lakija Negev beduin szövökzpontot. 1991-ben alapították, és gyökeresen megváltoztatta a környékbeli beduin nők életét. Ma 150 nőnek nyújt megélhetést, mi pedig betekintést nyerhetünk a szövés minden részfolyamatába egy bemutató keretén belül (héberül és angolul is), és vásárolhatunk tradicionális mintákkal díszített párnákat, szőnyegeket, táskákat. Ahogy az egyik résztvevő megfogalmazta: „Ez a program megváltoztatta az életemet. Ma autót vezetek, használom az internetet, egy-

szóval szabadnak érzem magam.” (08-6519883)

• A beduin vendégszeretetet számtalan módon élvezhetjük. Ez általában magában foglal hagyományos kávékészítést, ebédet-vacsorát saláták, húsok széles választékával, tevelést, és az éjszakát akár ott is tölthetjük egy beduin sátorban – különleges élmény lehet nagyobb csoportok, baráti társaságok vagy családi összejövetelek alkalmából. Ilyen helyek például Kfar Nokdim (08-9950097), Khan Hasajarot (08-6535777). Néhány helyen az „igazi” Negev-túrákat ajánlják, dzsippel vagy több napos teveléssel egybeköve a sivatag mélyére.

• Ne feledkezzünk meg azonban az északi beduinokról sem, mint például Sibli városkáját a Tábor-hegy mellett. Itt például rendezhetünk hagyományos hennapartit az esküvőnk előtt, ugyanis az egyik család nemcsak megszervezi az ünnepséget, de ismeri az igazi hennafestés folyamatát is. Amennyiben hasonló élményre vágyunk, mint a Negevben, érdemes szállást foglalnunk a Galilea Bedouin Camp Lodge-ban, ahol ismét csak válogathatunk, hogy sátorban, szobában vagy egy faházban szeretnénk tölteni az éjszakát (072-3902176).

Mindezekon túl, ha tehetjük, adjuk hozzá a meglátogatandó helyek listájához a jóval ismertebb bahái vallási helyeket Haifán és Akkóban – és ha már Haifán vagyunk, érdemes az Ahmadzija muszlim közösséget is meglátogatni, vagy útba ejteni Jiszraz-Zarkát gyönyörű tengerpart-

jával és érdekes múltjával. A lista persze még így is hiányos: nem említettük a galileai maronitákat, a domari roma közösséget Jeruzsálemben, és a samaritanusokat vagy az afrikai héber izraelita közösséget Dimonából. De mindez legyen egy következő cikk témája. ■

Judith Müller

EGY ASSZONY ILLATA

A szépség világának nagyszónokairól szóló sorozatunk befejező részéhez érkezett: ezúttal Judith Müller magyar származású, világhírű parfümkezelő életét és munkásságát mutatjuk be. Judith életszerete, kedvessége és profizmusa minta lehet mindannyiunk számára – az asszony illatát és emlékét Halmos Sándor idézi meg.

A Müller család Wiener Neustadt-ból települt Debrecenbe az 1860-as évek közepén. Édesapja egy nemzetközi szállítmányozási vállalat tulajdonosa. Édesanyja már a 30-as években balett- és táncinánó volt. Judith édesanyjától a vasfegyelmet és a szakmai tudás iránti teljes elkötelezettséget örökölte, míg édesapjától a mottót: a jót értékelni kell, a tragédiákat pedig túlélni. Az örökifjú nagymama Judithot már gyermekkorában megtanította a házi kozmetika és smink örökéletű titkaira. Mindig vonzotta a kozmetika és a parfümök mesés világa. Nagyszülei közvetlenül a németek bevonulása előtt haltak meg, míg hősiességéről és bátorságáról híres édesapja munkaszolgálatos lett. A közvetlen család a holokausztot bujkálva élte túl.

A háború után elsőként tértek vissza Debrecenbe. Ezzel egy időben egy kedves családi barát már akkor komolyan vette a fiatal lány ambícióit, s tőle kapta Judith az első kozme-

tikai formuláit. Államosítás után, a ki-telepítés előtt vándoroltak ki Izraelbe, ahol Judith kezdetben szó-davizet árult. Továbbtanult egy szintén magyar származású kozmetikusnőnél és bőrgyógyász asszisztensként tanult, dolgozott. Már a katonaság előtt ismerte későbbi férjét, Gáti Dezsőt, az Izraeli Magyar Színház megalapítóját. A katonaság alatt Jeruzsálemben volt kiképzé-

„Az illat olyan varázsló, amely elrepít a múltba, társunk a jelenben, és elkísér a jövőbe. Emlékeztet.”

Bibliai idők illatai a kort idéző csomagolásban: Müller Judith nagy sikerű parfümkezelő ókori üvegfiolákat idéző üvegcéskékben kerültek piacra.

zésen, az ott látott Dávid-torony inspirálta arra, hogy feltegye a kérdést: hol tűnhettek el a bibliai idők illatai, olajai. Arról álmódott, hogy feleleveníti a Biblia illat- és kozmetikai örökségét. Ez az álom jóval később valóra is vált és új trendet indított a parfüm világában – a nemzeti illatokét.

A nemzeti illatok első kreációi a Bat-Sheba és a King David for Men voltak, melyeket Batseba és Dávid szerelmi története ihletett. A katonaság után Párizsba ment, ahol kozmetikát, kozmetológiát, kozmetikai vegyészetet, esztétikát és maszkmester szakmát tanult. Sminkmestere, Jean d'Athène által részese lett az egzisztencialisták körének. Ezek az évek egy életre megalapozták úgy társadalmi-baráti körét, mint életfilozófiáját. Kozmetológiai nagymestere, Dr. Raymond Louis Renaud egy életen át mentora és barátja maradt. 1961-ben Judith Müller volt az első, aki egy nemzetközi Cedesco kongresszuson előadást tartott a Holt-tenger anyagának kozmetikai felhasználásáról, egy magyar vegyész kutatásai alapján. Az előadást németül, angolul és franciául tartotta és a tanulmány megjelent a nemzetközi szakmai irodalomban.

Kozmetikai szalonjai világhírűek voltak és a Vogue magazin a világ 13. legjobbává választotta.

FOTO: WIKIPEDIA

Bat-Sheba parfümjé az 1960-as években Franciaországban jelent meg, majd két év múlva Bat-Sheba – Made in Israel névre váltott. A parfümös fiola az Izraeli Üvegmuzeum egy ókori fiolájának másolata volt, kézzel festve, különböző színekben és árnyalatokban. Ezzel Judith 1968-ban megnyerte az Amerikai Csomagolási Intézet Oscar-díját, majd német és olasz csomagolási díjakat is. 1971-ben a luxusparfümök kreatív Oscarját is neki ítelték.

1970-ben családi vállalkozásához egy társ, a Carl Marks and Co. is csatlakozott. Ez a kollaboráció nemzetközi gazdasági sikereket jelentett – a cél az volt, hogy az első izraeli parfümcég megjelenjen az amerikai tőzsdén.

Judith férje igazgatóként kizárólag terméfejlesztéssel, marketinggel, exporttal foglalkozott, a szakma nagymestere végezte a tudományos kutatásokat. A cég gyorsan fejlődött s megjelent az első uniszex parfüm, az After Tennis for Him and for Her. A cég 16 országba exportált, és a parfüm az Izraelbe látogató turisták közkedvelt ajándéka lett. 1972-ben a francia kozmetikai szövetség díjat nevezett el Judith Müllerről „Szakmai Eredetiség Díj” néven.

1982–85 a családi tragédiák éve: ezekben az esztendőkből édesapja, férje, fia és édesanyja is elhunyt. Ha ez még nem volna elég, a rossz tanácsadók és a szerencsétlen találások után elvesztette szeretett cégét, de optimizmusa nem rendült meg.

1992-ben kezdett újra dolgozni, kizárólag megrendeléseket vállalt. Lét-rehoza az első drágakőparfümöt L'Esprit de Parfume néven, Thaiföld nemzeti illatát The Oriental, Fidji nemzeti illatát Suva of Fidji néven. Fabergé-tojásra emlékeztető fiolában kínálta a hivatalos szentpétervári parfümöt, majd a magyar nemzeti illat következtett, a Hungarian Rhapsody. Ennek megalkotásával régi álom vált valóra, mert Szász Endrével és Mata Jánossal dolgozott együtt, és ez lett az első olyan parfüm, amely porcelán fiolában került forgalomba. Az illatot a magyarországi virágok – gyöngyvirág, orgona, rózsza – és egy csipet paprika határozzák meg.

1996-ban megszületett a Jerusalem 3000, a The Israeli Coin and Medal Corporation segítségével, ami a klasszikus Bat-Sheba újragondolása volt, aranymedállal, melynek egyik oldalán egy jeruzsálemi látkép van, a másik oldalon pedig a „Nem is volt több

olyan fűszerszám, mint a melyet Séba királynéasszonya ada” bibliai idézet olvasható. A parfüm számos nemzetközi díjat kapott. Ezzel a kreációval Judith Müller első lett a világban, akinek munkája még életében állami medálon szerepel.

Müller asszony 2014-ben búcsúzott el a földi világtól. Gáti Júlia, Judith Tel-Avivban élő leánya tudatta a debreceniekkel édesanyja halálát. Magyarországon méltatlanul kevesen emlékeznek a legendás parfümkirálynőre, ám Izraelben munkáinak egyes darabjai művészeti tárgyak, amelyeket múzeumokban állítanak ki, s ma már kizárólag aukciókon kaphatók.

Szlogenje volt: „Az illat olyan varázsló, amely elrepít a múltba, társunk a jelenben, s elkísér a jövőbe. Emlékeztet.” ■

A Hungarian Rhapsody porcelánfioláját Szász Endre tervezte és Mata János művészi grafikája díszíti.

MINDEN, AMIT TUDNI AKART A RABBI HIVATÁSRÓL – DE NEM VOLT KITŐL MEGKÉRDEZNI

Magyarországon a hivatalos rabbiképzés az 1869. június 11-én I. Ferenc József király által jóváhagyott, báró Eötvös József vallási és közoktatási miniszter által ellenjegyzett kongresszusi szabályzat alapján valósult meg. Ettől fogva a világ számos országában szolgálták a hitet mindig a magyar rabbik. A kongresszusi szabályzat nemcsak rabbiképzést, hanem hittanárokat s talmud-tóra oktatók képzését is előírta.

A rabbiképző szabályzatának első változatát 1912. május 1-jén Zichy kultuszminiszter hagyta jóvá. A rabbiképző akkor 5 év alsó és öt év felső évfolyamból állt. Az első évfolyamban 13 és 20 év közötti fiatalok képzése folyt, a felső évfolyamba csak érettségivel lehetett lépni.

A konzervatív rabbik jogforrása kimondja, hogy rabbi csak az lehet, aki zsidó körökben elismert rabbitól oklevelet kapott. Egy 1885. évi rendelet szerint anyakönyvvezetőül csakis rabbi vagy rabbihelyettes (vallástanító) alkalmazható – közülük is olyanok, akik a négy közép vagy polgári osztályt jó eredménnyel végezték el, és feddhetetlen életű magyar állampolgárok.

A rabbiavatás mindig ünnepélyes volt: az ősi szokás szerint kézzel áldotta meg őket az intézet rektora. A régi avatási szöveget a 12. században a barcelonai Juda ben Barzilaj, majd

A rabbi titkai

1

Halmos Sándor

Az Új Kelet új sorozatában a rabbi napi munkájáról mesél, s az európai gyülekezetek szokásairól – mert „túl sokan felejtették el, hogy is volt, ami volt, és azt sem tudják, miért is kell(ett) annak úgy lenni.”

a 19. században Zacharias Frankel újították fel. A kongresszusi szabályok szerint a rabbikat a közösségek maguk választották, s a hitszónokokat is. A rabbik díjleveleiben olvasható, hogy az állás élethossziglan tartó. A rabbiknak rabbiképző mellett világi vezetéssel is – doktori oklevél – rendelkezniük kellett. Ez a követelmény a holokauszt után végzett rabbinál elmaradt.

A rabbi beiktatása is ünnepélyes formák között zajlott. A gyülekezet vezetői az iktatandó rabbit és beavatóját a templom bejáratánál Tórával várták, amelyet a rabbi és iktatója a frigszekrényben helyezett el. Ezt zsoltár és iktatóbeszéd követte, majd az iktatandó beszéde, a székfoglaló beszéd. Zárásul zsoltár és himnusz következett.

A hagyomány szerint már Mózes elrendelte a hitszónoklást: „Gyűjtsd egybe a népet: férfiakat, asszonyokat, gyermekeket és a kapudban élő zselért, hogy meghallgassák és megtanulják és Istent félők legyenek és vi-

szónokokról és szónoklatokról. A tannák idején Semája és Abtaljon mint kiváló hitmagyarázók voltak ismertek. Gamliel és Elenázár ben Atarja idején minden héten volt hitszónoklat. A közösség jobban szerette a moralizáló, mint a törvényt magyarázót. Asszonyok, gyermekek is hallgatták. A Talmud szerint már Ezra elrendelte, hogy a prófétáról olvassanak és az ünnepekről emlékezzenek meg.

A szefárd rabbi mindig nagyobb súlyt helyeztek a szónoklásra, mint az askenázok. A szombati beszéd tagozódása is kialakult: a bibliai szakasz világos magyarázata, a gyakorlati, időszerű törvények közlése, erkölcsi oktatás, mely után intés fejezte be a beszédet, mely szem előtt tartotta, hogy előbb magadat javítsd, azután másokat. A rendszeres szombat déli előtti beszédéről Jeromos is szól: még meg is tapsolták a jól sikerült előadást.

Előfordultak templomon kívüli beszédek is, sőt, a Talmud szerint női szónokok is voltak. Valószínűleg Celofchod leányai lehettek, akik jól értették a Tóra magyarázatát. Voltak, akik a szónokok költői hasonlatain gúnyolódtak, s ezért büntetést kaptak. Feljegyzések szerint a hitszónoklatok hallgatására oly nagy számban tördült a tömeg, hogy „oly porfelhő keletkezett, hogy szinte elsötétítette a napot”. ■

A Talmud többször tesz említést

Ne főzzünk kánikulában!

KÖNNYŰ SALÁTÁK NYÁRRA

Itt az izraeli nyár, amikor az ember bizony nem levelesekre és kiadós főzelékekre vágyik – sokkal inkább könnyű fogásokra, amelyek átsegítik a forró nappalokon és a párás-meleg éjszakákon, ám ugyanakkor egészségesek, táplálóak és természetesen ízletesek is. Íme Balázs Ibi különleges nyári saláta-válogatása.

„Mindent bele” saláta

Hozzávalók: 1 doboz kukorica, 2 paradicsom, 1 zeller, 1 kigyóuborka, 1 lilahagyma, 2,5 dl tejföl, 2 tojás, majonéz, cukor, bors, só

A tojásokat főzzük keményre. A zöldségeket vágjuk apró kockára, a zellert reszeljük le. A tejfölt keverjük el a majonézzal, tegyük bele egy evőkanál cukrot és ízlés szerint sót, borsot. Öntsük a zöldségekre és a felkarikázott tojásra, jól keverjük el és tegyük egy órára a hűtőbe.

Mentás bulgursaláta

Hozzávalók: 400 g bulgur (tört búza), 80 g mentalevél, 1 csokor petrezselyem, 2 citrom, 1 vörshagyma, 1 dl extra szűz olívaolaj, 4 paradicsom, 3 dl víz, 3 teáskanál só, 1 teáskanál fahéj

3 dl vizet felforraltunk 1 teáskanál sóval, majd a bulgurra öntjük. Rátesszük az edény tetejét, és nagyjából 15-20 percig hagyjuk, hogy megszívja magát. A mentalevelet és a petrezselymet a sóval összetörjük, egy nagyobb edénybe tesszük. A paradicsomot felkockázzuk, a vörshagymát apróra vágjuk. Hozzáadjuk az olívaolajat, a két citrom levét és a fahéjat, és összekeverjük a mentás-petrezselymes sóval. Állni hagyjuk jó 10 percig. Végül a bulgurt és az öntetet összekeverjük, hűtőbe tesszük és 3-4 óra pihenés után fogyaszthatjuk is.

Rizssaláta póréhagymával

Hozzávalók: 80 g rizs, 500 g póréhagyma, 200 g paradicsom, 1 csokor petrezselyem, 1 evőkanál olaj, 1 húsleveskocka, só, bors, ecet

A húsleveskockával ízesített vízben félpuhára főzzük a rizst, majd leszűrjük, lecsepegtetjük, és salátástábla tesszük. Hozzákeverjük az 1 cm-es darabokra vágott póréhagymát és a kockára vágott paradicsomot. Kevés ecettel és olajjal meglocsoljuk, örölt fekete borsal fűszerezük. Tálalás előtt alaposan behűtjük.

Saláta pirított dióval

Hozzávalók: 1 alma, 1 sárgarépa, 3 újhagyma, 2 retek, fél fej kínai kel, 4 káposztalevél, 50 g dió, citromlé, só

Az almát, a sárgarépát, a káposztát és a kínai kelt vágjuk vékony csíkokra, a hagymát karikázzuk fel. Jól keverjük össze, sózzuk, tegyük rá citromlevet, majd letakarva tegyük kb. fél órára a hűtőbe. A diót zúzzuk közepesen durvára, majd serpenyőben pirítsuk meg. Ha letelt az idő, öntsük le a salátáról a levét, amit kiengedett, majd szórjuk meg a dióval. **Tipp:** Dió helyett kesudiót is használhatunk.

Svédgomba saláta

Hozzávalók: 500 g csiperkegomba, 2 fej hagyma, 1,5 dl fehérbor, só, bors, szerecsendió, kakukkfű, sürtett paradicsom, ketchup, olaj, olívaolaj, ha szükséges, cukor

A gombát tisztítsuk meg, szeleteljük fel, a hagymát vágjuk karikára. Forrósítsuk fel az olajat, és pirítsuk meg a hagymát. Adjuk hozzá a gombát, és fedő alatt pároljuk puhára. Fűszerezjük meg, keverjük bele a sürtett paradicsomot, a ketchupot és a fehérbort, és ízlés szerint fűszerezük oregánóval. Rámorzsoljuk a feta sajtot, és meglocsoljuk olajjal.

Pennesaláta

Hozzávalók: 500 g penne tészta, 250 g negyedelt kocképaradicsom, 125 g frissen reszelt parmezán sajt, 30 g összetépkedett bazsalikomlevél, 4 gerezd finomra vágott fokhagyma, 2 evőkanál pirított fenyőmag, 60 ml olívaolaj, só, bors, bazsalikom a tállaláshoz

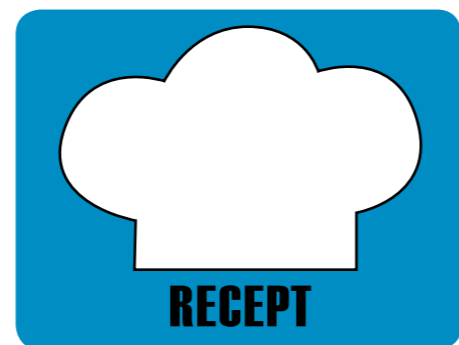
A pennét sós vízben megfőzzük. A paradicsomot, a fokhagymát, a bazsalikomot és az olajat összekeverjük. Sózzuk, borsozzuk. Előmelegítjük a sütőt 220 fokra. Sütőpapírral kibélelünk egy tepsi. Egyenletesen beleszórjuk a sajtot, amit 5 percig sütünk. Eközben kissé megolvad, és világosbarna színű lesz. Kivesszük a sütőből és félrerakjuk, hogy hűljön. Leszűrjük a tésztát, majd alaposan összekeverjük a paradicsommal, és egy tálra helyezzük. A sült sajtot a tészta tetejére szórjuk. A bazsalikomlevelekkel és fenyőmaggal megszórva kínáljuk.

Fetasaláta

Hozzávalók: 1 paradicsom, 100 g uborka, ½ zöldpaprika, ½ lilahagyma, olajbogyó, oregánó, 40 g feta sajt, 2 teáskanál olívaolaj

Egy tálban összekeverjük a szeletelt paradicsomot, a kockákra vágott uborkát, paprikát, hagymát és olajbogyót. Ízlés szerint fűszerezük oregánóval. Rámorzsoljuk a feta sajtot, és meglocsoljuk olajjal.

Kiadós saláta

Hozzávalók: 1 kigyóuborka, 3 paprika, 2 szál sárgarépa, 3 paradicsom, 200 g zöldborsó, 2 dl tejföl, 1 evőkanál tökmagolaj, 2 evőkanál lenmag, 1 evőkanál szezámmag, só, petrezselyem

A borsót pároljuk meg. Az uborkát karikázzuk fel, a sárgarépát reszeljük le, a paradicsomot és a paprikát kockázzuk fel, a lilahagymát szintén karikázzuk fel vékonyan. Keverjük össze a megfőtt borsóval. Az öntethez keverjük el a tejfölt a tökmagolajjal, picit sózzuk meg, és öntsük a salátára. Tegyük egy órára a hűtőbe. Majd szórjuk meg a lenmaggal és a szezámmaggal, végül az apróra vágott petrezselyemmel.

Görögdinnye pörkölt tökmaggal

Hozzávalók: 1 pohár tökmag, 60 ml olívaolaj, 1,5 kg érett görögdinnye, 300 g feta, bors, 3 citrom

Pörköljük meg a tökmagot a 180 fokra előmelegített sütőben úgy, hogy 20 ml olívaolajjal megkenjük, majd egy tepsire tesszük és 8-12 perc alatt aranybarnára pirítjuk. Vágjuk fel a görögdinnyét, távolítsuk el a héját. Helyezzük tányérra az összevágott görögdinnyét, szórjuk meg a fetadarabokkal, a pirított tökmaggal és a frissen örölt borsal, öntsük nyakon egy kis olívaolajjal. Citromszeletekkel dekorálva tálaljuk.

Banánsaláta

Hozzávalók: 4 banán, fél citrom, 50 g porcukor, 50 g mandula

A meghámozott banánokat vékony szeletekre vágjuk, a citrom levével meglocsoljuk, meghintjük a porcukorral, és vékonyra reszelt mandulával megszórjuk. Egy órát hideg helyen tartjuk, és már fogyasztható is!

Fogadó a Béke úton

LIBANONI ÉTTEREM IZRAELBEN

Bár a legtöbben egyenesen elképzelhetetlennek tartják, hogy Libanon és Izrael diplomáciai viszonyokat ápolhat – hiszen a két ország „papíron” hadban áll egymással –, a valóságban számtalan libanoni származású arab él Izraelben, és Bejrútban is rengeteg olyan izraeli nyraral időre, akik kettős állampolgárságuk révén rendelkeznek európai útlevelel. Ami azonban még ennél is jobban meglepné az Izrael-ellenes libanoniakat: Erebben libanoni étterem is működik, mégpedig hatalmas sikerrel.

A legendás evőde Abu Gos falucskaiban, Tel-Aviv és Jeruzsálem közt félúton várja az éhes vendégeket – van itt minden, mi szem-szájnak ingere a humusztól a tabule salátán át egészen a fűszeres feketekávéig, ám az igazi specialitás a maszabecha, másnéven masausa, amely afféle „humuszfőzelék”: a csi-cseriborsó nincs krémesre turmixolva, egész darabokban fő meg, és még langyosan tálalják. Másik remekművük a matbucha, az enyhén csipős, főtt paradicsomsaláta. A falafel és a pita pedig már akkor megérkezik az asztalra, mikor leül az éhes vendég. A libanoni kulinária leggyakrabban használt fűszerei a menta, a petrezselyem, a fokhagyma és a szumák – egy lilás színű, savanykás fűszer. Ezekkel teszik feledhetlenné a mezze fogásokat – ame-

lyek tulajdonképpen a Közel-Kelet „antipasti” finomságai: hideg és meleg előételek kerülnek asztalkámjára. Jó ötlet személyes fogások helyett minden megosztani: a közepre halmozott tálcákból mindenki szedhet kedve szerint, így többféle fogást próbálhat ki az ember fia-lánya. A falu mesés ép környezetben bújik meg, melyről már Habsburg–Lotaringiai Rudolf Ferenc Károly József trónörökös is megemlékezett *Utazás a Közel-Keleten* című úti beszámolójában, melyet 1881-ben Magyarországon is kiadtak. A herceg így mesél Abu Gosról: „A völgyek és hegykötlenek zavart keveréke gyönyörű kilátást nyújtottak, mindig ugyanaz a jelleg, a valódi középtengeri flóra, mely igen hasonlított a zantei hegységéhez. Távolságot láthattuk ama fennsík

Mit kell tudni az örökletes magas koleszterinszintről?

Az örökletes magas koleszterinszint (familial hypercholesterolemia, FH) az egyik leggyakoribb örökklődő betegség. Minden ötszázadik felnőttben kimutatható, és minden huszadik magas koleszterinszinttel élő beteg közül egyet érint. Becslések szerint alig 1% a felismert betegek aránya!

Akinek a családjában korán, ötvenéves kor előtt előfordult infarktus vagy stroke, és tartósan jellemző a magas koleszterinszint, annak érdemes mielőbb szűrővizsgálaton ellenőriztetnie a rizikótényezőket.

Az FH 50 százalékban örökklődik, mindkét szülő érintettsége pedig sokkal nagyobb kockázatot jelent. Jellemzősége a dominánsan örökklődő betegségnek a magas LDL koleszterinszint (rossz koleszterin), akár kora gyerekkortól is, ám tünetmentes maradhat akár negyvenéves korig is.

Az örökletes esetekben a magas koleszterinszintre utalhatnak külső jelek a bőrön (Mona Lisa tünetek): sárgás elszíneződés a szemhéjon, a könyök-, kézfej- és térdfeszítő inak felszínén megjelenő, koleszterinrel teli lerakódások, a szem szaruhártyáján 40 éves kor előtt megjelenő körgyűrű.

Az FH nem gyógyítható, de jól kezelhető. A kezelést elsősorban az érelmeszesedés és az annak okán kialakuló súlyos bajok megelőzése indokolja. A kezelés célja az LDL-koleszterin mennyiségének szabályozása és csökkentése. ■

Krasznai Éva

szűrőkészárga széleit és kúpjait, melyen Jeruzsálem fekszik, s az ország belsőjében levő különböző hegylancok kezdetét. Mutatták az Abu Gos falut, a Soba helységet, az antik Modint, a makkabeusok félszigetét; minden lépéshez-nyomhoz az ó-zsidóknak egy-egy története tapad. Áthágtuk a hegy gerincét; a vidék mindig kietlenebb lett; a bokrok helyett száraz bozót, a festői sziklát apró görgeteg foglalta el. Előttünk tágas völgy terült el; az út serpentináknak kigyózik lefelé. Néhány zarándokok számára épített romszerű fogadó mellett haladtunk el, melyek köves olajkertei közt állanak s élénken emlékeztettek engem a spanyol bércekben levő kis fondákra.”

Ebéd után édes a kultúra: az étterem mellett a falucska másik látványossága a Csescen Köztársaság finanszírozásával felépült mecset, amely az Al-Aksza után az ország legnagyobb muzulmán imahelye. A Jeruzsálemtől 15 km-re fekvő településen épült, 4 minarettel ékeskedő mecset a csescen hagyományokat figyelembe véve épült meg, és több ezer ember befogadására képes. ■

Az étterem címe: Abu Gos, Kvis ha-Salom (A béke útja) 65. Telefon: 02-533-2019 Nyitva tart: mindennap 11–23 h

Rudolf főherceg *Utazás a Közel-Keleten* című úti beszámolójában emlékezett meg Abu Gosban tett látogatásáról

ILLUSZTRÁCIÓ: ADOLPHE WEISZ LODELISQUE C. FESTMÉNTE

ÁTKELÉS AZ ÉLET ÚTVESZTŐJÉN Az Oroszlán újhordója

Kabbalista asztrológia Karen Berggel, a Kabbala Központ spirituális igazgatójával

Üdv az Oroszlán havában! Kezdetnek szeretnék elmagyarázni néhány dolgot a jeggyel kapcsolatban. Először is az Oroszlánoknak – még a csendesebbeknek is – nagyon erős személyiségük van. Amikor egy Oroszlán belép egy helyiségbe, az emberek érzik a jelenlétét. A természet bőkezűen bánt velük, és az Oroszlánok szeretik, ha ezt mások is elismerik és megdicsérik. Nem meglepő, hogy a hónapot irányító bolygó a Nap – ahogy a Nap a legerősebb szereplő az égbolton, úgy az Oroszlánok is gyakran érzik magukat Istenhez hasonlatosnak. Amikor egy családtagja vagy barátja valamilyen problémával küzd, egy Oroszlán valahogy így reagál: „Pontosan tudom, mi a problémád, és a megoldást is tudom rá. Tudom, mit kell tenned, hogy minden rendbe jöjjön.”

Mivel a kozmoszt mostanában ez az energia járja át, érdemes emlékeztetnünk magunkat a Kabbala egyik nagyon fontos tanítására, miszerint két feltételnek kell teljesülnie, mielőtt valakinek megmondjuk, hogy mit tegyen. Biztosnak kell lennünk benne, hogy figyel arra, amit mondunk, illetve szeretnünk kell az illetőt. Nem is kérdés, hogy néha úgy érezzük, mindenkinél jobban tudunk valamit, arról viszont gyakran elfeledkezünk, hogy egy valóban spirituális ember félreáll, figyel és segít másoknak megérteni, hogy mi is a problémájuk. Az Oroszlán hava a spirituális kihívások ideje, és ez legtöbbször igen nehéz időszakot jelent. Mindannyian hatalmas változásokon megyünk

keresztül a tudatosságunkban, az életmódunkban vagy éppen a kapcsolatainkban.

Hála Istennek egyre környezet-tudatosabban élünk, és kezdünk ráébredni a körülöttünk lévő világra. Talán azon is kapjuk magunkat, hogy többet foglalkozunk az élet egyszerű, apró dolgaival. Amit pedig megtanulunk ez alatt az időszak alatt, az az, hogy meghalljuk és kapcsolódjunk a Fény bennünk hallható – bár halk – hangjához. A Zohár szerint ebben az időszakban a Teremtő úgy finomít bennünket, akár az aranyat. Finomít, vagyis megtisztít – mint a fémet, olajat, vagy a cukrot – a felesleges anyagoktól. Mindemellett persze te vagy én – és mindannyian szívesebben vennénk egy napfényes és csodálatos hónapot, de emlékeztetnünk kell magunkat, hogy nem ezért vagyunk itt. Nem ez a feladatunk. A feladatunk lényege az, hogy képesek legyünk átjutni ezen az életnek nevezett labirintuson, és lássuk az alagút végét, miközben negatív tulajdonságainkat Fénnyé alakítjuk át.

Ebben a hónapban egy hatalmas spirituális lehetőség áll a rendelkezésünkre, amivel két dolgot kezdhünk: kitarthatunk a bizonyosságunk, a hitünk és a mellett az ok mellett, amiért itt vagyunk, vagy dönthetünk úgy, hogy hagyjuk az egészséget, és kipróbálunk egy másik utat, másik életet. Bárhogy is döntetek, sok sikert kívánok hozzá. Bizom benne, hogy a jövő hónapban az augusztusra visszatekintve többen mondjátok majd, hogy „valóban, nem volt könnyű hónap, de akkor is nagyszerű időszak volt.” ■

www.kabbalahungary.net
www.facebook.com/KabbalaKozpontMagyarország

REJTVÉNYSAROK

POÉNVADÁSZAT A vicc csattanója a kék sorban olvasható. A megfejtést a szerkesztőség ujkelet@gmail.com email-címére várjuk!

★	JÖVEDELMEZŐ	RITKA FÉRFINÉV SÁRGÁN CSILLOG	A FOGORVOSNÁL MONDJUK KÜTRICA	HÁT HOGYNEI PERU FŐVÁROSA	NEWTON, RÖVIDEN				
	A POÉN 1. RÉSZÉ RÓMAI 100-AS				N				
	FRANCIA NŐI NÉV ... MARINO; ÁLLAM		KÖZLEKEDÉSI CÉG ATTÓL FOGVA						
	A CINK VEGYJELE	ÓCSA HATÁRAI! SÖNTÉS		KÉRDŐSZÓCSKA TALAJFAJTA					
	KAPUT SZÉLESRE TÁR			KÉTJEGYŰ BETŰ VERSET ÜZEMEZ					
	CSEPPFOLYÓSÍT								
	A BALATON VIZÉT VEZETI LE TÁSZÍT		KINEK A TULAJDONNA? ÍRÁSJEL						
EGY BIZONYOS HELYEN	A POÉN 2. RÉSZÉ	MEGHÚZZA MAGÁT	SZALONNA KÖVESZTÉSE	A TÁRGY RAGJA A KÖRHÁZ JELE	KILO-, RÖVIDEN FENTRŐL KERGET	CSOMAG, RÉGISEN KÖSZÖNŐ FOHÁSZ	HAZA, RÉGISEN ROCK AND ...	ENERGIA, RÖVIDEN TÁRLÓHÁNTÁS	
VOLT, RÖVIDEN ABRÁKNÖVÉNY				MEGHÚZÓDÍK SIEMENS, RÖVIDEN					
NEM IS ANYÁSI! PIACRA VISZ				FOLYÓ RÉSZÉ BOROS-ÜVEG					DÉL-ELŐTTI IDŐPONT
				A TETŐT FEDHETI FELÉM CIPELÉS					
LEMONDÓ SZÓCSKA A MÉLYBE ÍVEL									1/32 FONT RENDŐRKUTYA
									ZOKOG, PITVERÉG, NÉPIESEN EL
NORVÉG AUTÓK JELZÉSE		DUNA-PARTI VÁROS FILOZÓFIA, RÖVIDEN				MATAT KISEGÍTŐ			
KISSÉ DÖLYFÖSI! AMPER, RÖVIDEN			HAJSZA VÉGE! TUDÁSELEM!		SZÓNO-KOLO KIÁS, A KÖZEPÉNI!				
							ERŐD RÉSZÉ LEHET		
RÁBESZÉLÉS	A						!	USA-BELI SZABVÁNY BETŰJELE	

SUDOKU Írjon az ábrák üres négyzeteibe 1 és 9 közötti egész számokat úgy, hogy minden sorban, minden oszlopban és a vastag vonallal határolt színes területeken belül minden szám egyszer forduljon elő!

		4	5	8	1			
	3	8	2					
2			6	3	4			
	9		4		6			
		2	4	1	9			
1				7	3			
				5	1			
8			3		4			
5		9		7	6	2		

3								4
	2		6		1			
	1	9		8	2			
	5				6			
	2						1	
	9				8			
	8	3		4	6			
	4		1		9			
5								7

WHITCITYBOY
Takes you to Tel Aviv

Tel Aviv, ahogy még sosem láttad
[WWW.WHITCITYBOY.COM](http://www.whitecityboy.com)
blog Izraelből, angolul és magyarul

Nincs időd ulpánon tanulni?

Tanuld velem online a héber nyelvet, kezdő és haladó szinten! Nagy gyakorlattal, egyénileg kidolgozott módszer alapján, személyre szabva tanítom, rugalmas időbeosztással.

Várom a jelentkezésedet emailben:
saron.aser@gmail.com